

Vlasnički odnosi u uvali Muni na otoku Žirju u ranom novom vijeku

Josip Ante Soldo Priredio: Jadran Kale

Muzej grada Šibenika
HR – 22 000 Šibenik
jkale@unizd.hr

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 28. 6. 2022.

Prihvaćeno: 27. 9. 2022.

330.111.62:27-789.32:2-523.6 sv. Lovre]341.221.26Muna
364-4:2-523.6sv.MLovre(497.581.2)“1650“
(330.567.28 +330.342.11)(210.7Žirje)“19“
<https://doi.org/10.58565/vda.3.1.7>

Sažetak

Na osnovi katastra iz Arhiva franjevačkog samostana sv. Lovre u Šibeniku, nekadašnjega feudalnog posjednika otoka Žirja, analizirana je povijest vlasničkih odnosa u pristanišnoj uvali Muni. Odlagališta ribarskog alata, skladišta za ribu, kuće koncesionara, vakantnih i nastanjenih vlasnika poput obitelji Šizgorić te sakralni objekt s grobljem tijekom nekoliko stoljeća mijenjali su mnoge skrbnike, posjednike i vlasnike. Studija osvježava otprije objavljenu analizu gospodarskih odnosa, posvećenu ponajprije otočnom polju.

Josip Ante Soldo, OFM (1922. – 2005.), članak o povijesnim posjedima u pristaništu otoka Žirja za objavljivanje predao je nakon izlaska zbornika “Žirajski libar”, jer je tada bilo izgledno da će se to izdanje nastaviti kao serijska publikacija. Za uvrštavanje u VDA daje se tek s manjim prilagodbama.

Ključne riječi: Žirje, Muna, *historical cadastre*

Uvod

Uvala Muna na otoku Žirju, među vjetrovima otvorena tek tramuntani i dovoljno duboka za ribarske lađe, privlačila je vlasnike zemalja na otoku, ali i ribare s drugih otoka zbog bogatih lovišta ribe i branja „nježnog cvijeta” – koralja.¹

Upravo zbog toga u uvali su se već u 16. stoljeću gradile kuće i skladišta. Gospodari zemalja u sredini otoka (u Polju), u starini uglavnom Šibenčani, u njima su pohranjivali prihode s otoka Žirja, držali bačve i kamenice za ulje, sklanjali se u ljetnim danima od žege, a ribari u skladištima spremali mreže i ribarski pribor, sol i posoljenu ribu, koraljari dragocjenu lovinu.

1 O otoku Žirju vidi: Mladen Friganović, „Otok Žirje, Prilog poznavanju fiziografskih osobina”, *Geografski glasnik* 53/14-15 (1952), 89-99 (članak pretiskan u: *Žirajski libar* 1: 61-84); Ivo Rubić, *Naši otoci na Jadranu* (Split: Odbor za proslavu desetgodišnjice mornarice, 1952.), 110; Šime Županović, *Ribarstvo Dalmacije u 18. stoljeću* (Split: Književni krug, 1993.), 73 i 17 i sl.; Josip Ante Soldo, *Agrarni odnosi na otoku Žirju od XVII do XIX stoljeća* (Zagreb: JAZU, 1973.).

Mletačka državna vlast nadgledala je iskorištavanje zemalja na otoku Žirju od kojih se državnoj komori u Šibeniku plaćao sitni namet: *teratik* – zemljarina, ali i ulov ribe u vodama Žirja, kao i branje koralja. Naime, 1414. godine šibensko gradsko vijeće, u nedostatku financijskih sredstava, predalo je Mletačkoj Republici otok Žirje da bi ona plaćala više gradske službenike i vojničke časnike. Time su Mlečani dobili u svoje ruke gradsku upravu. Plodne zemlje u središtu Žirja dijelili su „zaslužnim“ pojedincima i time ih još više privezivali uza se. Zemlje su davali na uživanje uz plaćanje državnoj blagajni niske zemljarine od 4 šolda po gonjaju. Osim toga, seljacima su dijelili zemlje izvan Polja uz plaćanje petine od prihoda.²

Kuće i skladišta u uvali Muni jednako su postale domena državnih vlasti. Šibenska komora odobravalala je njihovo podizanje, nadzirala mijenjanje vlasništva, odobravalala korištenje tla za gradnju uz plaćanje livela državnoj blagajni. Vlasti je smetala gradnja kuća na tom netaknutom tlu bez njezina znanja i dozvole, bez priznanja vrhovnog vlasništva, stoga je gradnju kuća u uvali Muni obuhvatila i opteretila plaćanjem livela.

Šibenski knez i kapetan Paolo Marcello 2. travnja 1559. godine, na zahtjev državnog advokata Jacoba Orsinija, zabranio je bez dozvole prisvajanje obale u uvali Muni, uz prijetnju kazne od sto dukata od kojih su dvije trećine pripadale komori, a treća onomu tko prijavi prekršitelja. Vlasnici su morali pravno urediti posjede u Muni, naime staviti ih na uvid državnim vlastima. Mlečani su time preuzeli i posljednji prostor na otoku.

Da bi se to provelo, 11. travnja iste godine izmjerena su zemljišta na kojima su bez državne dozvole podignute kuće, kolibe i skladišta ili na kojima se mislilo graditi. Isti knez i kapetan potpisao je 18. travnja 1559. godine niz isprava kojima je odobrio vlasnicima posjed zemalja izmjerenih 11. travnja. Oni su morali plaćati šibenskoj komori *livello perpetuo* na svršetku gospodarske godine (Sv. Mihovil, 29. rujna), uz obični dar rektorima.

Riječ *livello* prvenstveno se odnosila na zemljišta dana u najam i u tom značenju upotrebljavala se i u šibenskim ispravama.³ Međutim, u našem slučaju livel se odnosio na kupljeno zemljište na kojemu je podignuta kuća ili na kojemu se mislilo graditi. Naime, nakon kupovine tla i gradnje kuće novi vlasnik davao je starom svake godine manju svotu novca kao priznanje „prvotnog vlasništva“. Ta je praksa

2 Šime Ljubić, „Listine VII“, *MSHSM JAZU* 12 (1882), 164-169; Š. Ljubić, *Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske, knj. 1* (Rijeka, 1864.), 272. Šibenski gonjaj iznosio je 8,5179 ari: Bruno Ungarov, „Prilog povijesnom proučavanju katastarskih radova u Dalmaciji“, *Geodetski list* 10-12 (1950), 228.

3 Josip Kolanović i Josip Barbarić (ur.), *Šibenski diplomatarij* (Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1986.), 273 i 281. O livelu više iz istog samostanskog arhiva u: Josip Ante Soldo, *Agrarni odnosi*, 20-25. Za širi kontekst: Marco Ferro, *Dizionario del diritto comune e Veneto*, vol. 2 (Venecija: Presso Andrea Santini e figlio, 1847.), 202-204.

postojala još u rimskom pravu postklasičnoga i Justinijanova razdoblja, a glasila je: „superficiarius est, qui alieno solo superficiem ita habet, ut certam pensionem praestat“. Naime, ono što je sagrađeno na tuđoj, kupljenoj zemlji, ostaje „vrhovno“ vlasništvo prvoga posjednika jer je kupljena samo zemlja, a ne i prostor ispod ili iznad nje. Kako je šibenska komora imala pravo davanja zemalja na Žirju, ona je postavljala namet i na kuće u uvali Muni. Pojam *livell* prešao je od najma zemlje na kuću koja je na njoj sagrađena.

Takvih primjera ima u Šibeniku. Kad su franjevci kupili kuću uz samostan sv. Lovre, morali su godišnje plaćati *livello perpetuo* samostanu u Krapnju, i to godišnje deset malih lira i služiti pet misa.⁴ Slično je bilo i u Sinju 1737. godine kad su franjevci prodali zemljišta na podnožju Kamička, na zapadnom dijelu trga. Oni koji su kupili te zemlje i sagrađili na njima kuće, morali su samostanu godišnje davati dvije libre voska kao znak prvotnog vlasništva tih prostora.⁵

Don Krsto Stošić⁶ spominje da su ove obitelji 1558. godine posjedovale kuće i skladišta u uvali Muni: Nikole Bosnića, Marka Labinovića, Mate Gabelića (*Gabelotte*), Jakova Grizice, Margarite Skočić (*Schoscich*), Ante Soldina i Jakova Verniera iz Bergama. Nijedan od tih vlasnika nije bio iz Žirja.

Godine kasnije (1559.) Marcello je izdao niz isprava (2. travnja) od kojih se sačuvalo 24 prijepisa u Arhivu franjevačkog samostana sv. Lovre u Šibeniku.⁷ Gospodari tih kuća bili su uglavnom iz Šibenika: Mlečanin Paolo Turco (Turković), nastanjen u Šibeniku, Mate Gladikosa, Ivan Gojić (Gojanović), Nikola Marković, Jakov i Mijo Kosirić, Jeronim, Jure i Dominik Šižgorić, Ivan Radivojević, Frane Radivojević, Jakov Grizica, Jeronim Zambatinović, Vinko Sokačić, Grgur Ivantić, Bernardin Lorencanović (Lorencius iz Mletaka), Ante Soldin, Vice i Mijo Grizančić, Ante Bilosović, Šimun i braća Dobrojević i Nikola Karinčić. Iz Zlarina su bile dvije obitelji: Luke Karšića reč. Arbanasa i Stjepana Karšića reč. Klup, a iz Prvić Luke Petar Gambelić (Grbelja?), Manda Kakonović i Marko Juranović (Juranov) reč. Makale.

Ti su vlasnici većinom bili pučani i neki su se od njih osim zemljoradnjom bavili ribarstvom. Četiri obitelji pripadale su šibenskom plemstvu: Gladikosa, Kosirić (1583. godine konfiscirana su im imanja), Šižgorić i Dobrojević.

4 Soldo, „Samostan Sv. Lovre u Šibeniku“, *Kačić* 1 (1967), 18, 27. i sl.

5 Soldo, „Prilozi za upoznavanje razvoja Sinja pod Venecijom“, *Sinjska spomenica* (Sinj: Franjevački provincijalat, 1965.), 174.

6 Krsto Stošić, *Sela šibenskog kotara* (Šibenik, 1941.), 195.

7 Arhiv franjevačkog samostana sv. Lovre u Šibeniku (Hrvatska). HR-FSSLŠ, KM I., list 1-46.

Ribarstvo u Muni

Kuće i skladišta u Muni prvotno su služila za spremanje ljetine s plodnih površina u Žirjanskom polju, za čuvanje drva usječenoga na površinama izvan Polja i blaga. Odatle se prevozilo u Šibenik ili na druge otoke. Kad se u vodama oko Žirja ojačao ribolov, u zgradama, koje su zapravo bila skladišta, čuvala se ulovljena riba, spremala sol i ostavljale mreže. Uz ratarstvo i stočarstvo, bavljenje ribolovom uvjetovalo je veću gradnju koliba i skladišta. S tim se u Muni pomalo gube šibenske plemićke obitelji, a pojavljuju ribarske iz Šibenika i njegovih otoka. Ribarstvo je sve intenzivnije djelovalo na promjene vlasništva tih priprostih kućica, ne toliko za stanovanje, koliko za skladištenje teškom mukom ulovljene ribe, posebno plave. Stoga ćemo napisati nešto o tome.

S jugozapadne strane otoka Žirja postoji više *pošta* – lovišta male, plave ribe, osobito srdela koje su se znatno lovile, kako se piše, od početka 16. stoljeća. Zbog dobrih lovišta oko Žirja u njima su se javljali ribari iz Prvića, Zlarina pa i Šibenika, a kasnije su im se pridružili i Žirjani. Na sjevernoj strani otoka, na prostoru koji Žirje spaja s Kornatima, ponajbolja su lovišta jastoga u sjevernoj Dalmaciji. Na vanjskome južnom dijelu otoka najbogatija su nalazišta koralja na Jadranu, a za njihovo intenzivnije branje zna se od 18. stoljeća.

More bogato ribom privlačilo je ribare Žirju još u 16. stoljeću tako da se kod prodaje općinske soli računalo i na njezinu prodaju u *peschiera d'Azuri*. Ribarska carina (*Il dacio peschiera*) na šibenskom području dijelila se u 18. stoljeću na šibensko, skradinsko i na *peschiera nello scoglio di Zuri*. U Muni je carinarnica imala svoju kuću u kojoj je stanovao i radio njezin službenik, a u njezinim kapitulima iz 1787. godine određuje da suci i glavari obale i otočića moraju svake godine prijaviti kancelariji Fiska sve lađe, mreže, parangale i druga oruđa s imenima vlasnika (kap. VII.). Gospodari trata morali su posjedovati skladišta u Muni koje je nadgledao nadziratelj ulovljenih i posoljenih riba. Bez dozvole carinika nije se smjelo prevoziti ribu izvan šibenskog područja (kap. VIII.). Osam dana poslije ljetnog mraka morali su ribari pod zakletvom izjaviti koliko su ribe ulovili i koliko posolili (kap. IX.). Svako jutro za vrijeme lova morao je svaki ribar i vlasnik potegača prijaviti cariniku ulov po vrstama riba, mjesto pošte u kojoj je lovio. Mjesto lovljenja biralo se *brušketom* (ždrijebom). Tek tada su ribari mogli prodavati ulov.⁸

8 *Capitoli per li dazii dipendenti dalla Camera fiscal di Sebenico, approvati dall' eccellentissimo Senato col decreto 5. settenbre 1787. pubblicati dal magistrato eccellentissimo delli deputati ed aggiunti sopra la provision del dinaro.* Venezia, 1787.

Šime Županović⁹ piše kako je polovicom 16. st. (do 1588. godine) vladalo razdoblje bogatog ulova srdela. Moguće je da je ta činjenica uvjetovala zahvat šibenskog kneza i kapetana D. Marcella na veću kontrolu sitnih zgrada u Muni. Od ulovljenih riba plaćao se porez, a 1663. godine uvedena je desetina na berbu koralja. Vlasnici kuća u Muni morali su prema odredbi 1628. godine utorkom i subotom donositi ribu u Šibenik na prodaju.¹⁰ U lovu na srdele, tužili su se ribari, lovci na koralje plašili su im lomljenjem ribu. Ribari su, pa i u žirjanskim vodama, bili većinom iz šibenskih otoka ili iz samog Šibenika, a tek pokoji iz otoka Žirja jer su njegovi stanovnici, doseljenici s kopna, bjegunci pred turskom silom, bili i ostali uglavnom težaci, obrađivači plodnih površina u Polju usred otoka.¹¹

U svojim istraživanjima namjerili smo se i na neke podatke o ribarstvu oko Žirja od polovice 18. stoljeća.¹² To je bilo razdoblje slabog ulova, a trajalo je do oko 1780. godine.¹³ Iznijet ćemo te podatke, kao što smo učinili u svojoj knjizi o Žirju, ne da bismo otkrili nešto novo, nego da bismo bolje osvijetlili svrhovitost nastanka naselja u Muni, udaljenoj od kopna, pogotovu od grada Šibenika.

Osamnaesto stoljeće bilo je razdoblje sve većeg iskorištavanja šibenskog mora. U tome su posebice sudjelovali Zlarinjani, Prvićani, Jezerani. Glavnu ulogu, od 1723. godine, u lovu na srdele i branje koralja preuzeo je *impressario della pesca de coralli nelli mari de quest. Ser. Dominio* Giovanni Battista Galbiani, u austrijskom katastru zvan *conte*.¹⁴ Galbijani je bio sposoban organizator tako da se uspješno bavio ribolovom i branjem koralja naveliko, sve do prestanka Mletačke Republike, a i poslije.

Godine 1753. šibenski knez i kapetan Pietro Alvisè Diedo strogo je zabranio ribarima Tisnoga i Jezera loviti oko Žirja od srpnja do kraja listopada uz prijetnju

9 Županović, „O uzrocima fluktuacije u lovinama srdelje na istočnoj obali Jadrana”, *Analiz. Jadranskog instituta JAZU* 4 (1968), 411. i sl.

10 Županović, *Ribarstvo Dalmacije*, 178-179.

11 Stošić piše kako su Žirjani bili dobri ribari, što je tek djelomično točno jer do polovice 19. st. teško su se upuštali na široko more. S ribarstvom je počelo gospodarsko jačanje pojedinih obitelji, a time i zauzimanje kuća u Muni.

12 O tome smo pisali: *Agrarni odnosi*, 54-58.

13 Županović, „O uzrocima”, 414.

14 Postoje u spisima kratke vijesti o lađama. Tako se spominje bracara kod šibenskog bilježnika Giorgija Morellija 1710. godine. Naime, Jakov Salapija pok. Mate iz Žirja i Šimun Brničević pok. Jure iz Jezera bili su dužni Šimi, udovi Frane Milivojevića reč. Petromandinja. Oni su priznali svoj dug od 78 lira u prisutnosti njezina nečaka Bože Đadrova iz Jezera i obvezali se isplatiti ga do Sv. Mihovila; Državni Arhiv u Šibeniku (Hrvatska), HR-DAŠI-263 Bilježnici Šibenika (dalje: HR-DAŠI-263), Spisi šib. bilježnika, G. Morelli, knj. 129. Lađa im je vjerojatno služila za ribolov, ali moguće i za prijevoz pržine čime su se bavili seljaci Tisnog. Plemička obitelj Šižgorić imala je lađu zbog povezanosti sa Šibenikom. Godine 1729. neki Stjepan Maral reč. Rappinof pok. Ante priznao je da je dužan Anti Šižgoriću 56 lira za svoj dio lađe i obećao je da će ga isplatiti u dva roka (HR-DAŠI-263, F. Cortelini, knj. 129).

od pedeset dukata.¹⁵ Lovljenje su prihvaćale grupe stranih ribara s dobrim lađama i s njima je Galbijani uspješno surađivao. Tako je „kompanija“ ribara iz Napuljskog Kraljevstva koju su vodili patroni Giuseppe Sannini pok. Genara, Giuseppe Bernardo pok. Luke, Luca Scognomino sa sinom Geronimom Naaom, Antonio Colcoantonio sa sinom i Michielo Sannino primila u svoje društvo Vicenza Scozaina iz Brača koji je stigao s istoka da bi se pridružio branju koralja (*per la pesca le corali*), ali i lovio ribu pod vrhovnim vodstvom Galbijanija. Od ulova ribari su dobivali jedanaesti dio za tu godinu do rujna iduće godine (ugovor je sklopljen u Šibeniku 10. svibnja 1754.). Udruga je imala dvanaest liparskih lađa (*feluche liparine*) i sedam brecera za branje koralja.¹⁶ Dvije godine kasnije (27. svibnja 1756.) pred istim bilježnikom izjavili su Pietro Sannini, Giuseppe Sannini i Marco Antonio Palomba iz Napuljskog Kraljevstva da su s ribarima iz Rogoznice, Vrgade i Primoštena platili Galbijaniju sol i hranu za prošlu godinu. Ipak su mu ostali još dužni petnaest dukata. Godine 1757. sklopljena su u ožujku tri ugovora naših ribara iz Rogoznice, Primoštena i Jezera s Galbijanijem. U ugovoru s ribarima spominje se Šimun Šižgorić Antin i Mijo Milankov pok. Andrije iz Žirja. Ribari su se obvezali da će se pompljivo služiti lađama pet mjeseci, od 4. travnja do 8. rujna. U svakoj lađi bila su četiri mornara, a na bracerama sedmorica. Jednom lađom upravljao je Ivan Alić pok. Šimuna iz Žirja. Ribari su mogli loviti samo u poštama koje bi im *impressario* odredio. Za rad im je plaćao 160 lira, tj. 32 lire mjesečno osim hrane koju im je nabavljao Galbijanijev intendant Pinelli. Za svaku lađu Napolitanci su plaćali Galbijaniju 62 cekina (dukata) i 15 lira.¹⁷

Kako se vidi iz tih vijesti, naši ljudi, osobito Žirjani, oprezno su i polagano ulazili u veće poslove. Oni su sigurno lovili pojedinačno ribu za ishranu svojih obitelji, ali se nisu upuštali u veće poslove niti se udruživali sa strancima ili s našim ljudima. Pa i ti skromni rezultati sve su više utjecali i na gospodarstvo otoka, posebice tijekom 19. stoljeća.

Zanimljiva je bilješka o ulovu koralja 1760. godine¹⁸ kad je Galbijani s napuljskim ribarima ubrao ove koralje:

<i>Corallo scarso</i> (oskudni koralj)	2,01 lira
<i>Corallo fiorito</i> (rascvjetani koralj)	41, - “
<i>Sbianchitto</i> (izblijedjeli koralj)	22,11 “
<i>Barbaresco</i> (tamnocrveni)	29,10 “
<i>Puntino rosso detto Raschiato</i> (crveni čavlić reč. struženi)	10,11 “

15 Krsto Stošić, „Žirje“, *Žirajski libar*, Žirje i Šibenik 1994., str. 20.

16 HR-DAŠI-263, D. Semonić, knj. 159.

17 HR-DAŠI-263, D. Semonić, knj. 160.

18 HR-DAŠI, I. Mistura, knj. 177.

Galbijani je dobro vodio posao s našim ribarima. Tako se 1763. godine (17. veljače) u knjizi bilježnika G. Misture (bilj. 18.) spominje u udruzi Martin Alić pok. Jakova, a nešto kasnije (21. lipnja) Toma Jajac iz Žirja. Prema prvom ugovoru naši ribari dobivali su 60 lira mjesečno za ribarenje *in Levante*, a 32 u našim poštama. To je bila uobičajena plaća, ne baš visoka za teški rad, osobito za vađenje koralja na napolitanski način „sa zalogajem u ustima“. Ribari su morali biti u svemu poslušni *impressariju* ili njegovu službeniku na lađi. Naglašeno je kako se u svemu moraju vladati pošteno, inače će ih tužiti *Magistratu cinque savii alla mercantia*. U drugom ugovoru seoski ribari s Markom Bonačićem, Giovannijem Battistom Galbijanijem, Giuseppeom Berizzijem i Božom Banovcem iz Šibenika imenovali su za prokuratora Dominika Galbijanija i Josipa Jareba da isposluju od vlade zabranu upotrebe mreža zvanih srdelarice, a koje je Banovac htio uvesti iz Visa u šibensko područje.

Godine 1764. naredio je serdar Nikola, kapetan iz Zlarina, harambašama i sucima sela Prvića da ribari Jareb, Gradiška, Sandrk, Cace, Livić i Antolić moraju otići s ključevima u Munu i iz skladišta i kuća donijeti u Šibenik posoljenu ribu. Ako je ne donesu, zaplijenit će je.¹⁹

Iste godine²⁰ Šime Makale i ribari Zlarina, Krapnja, Prvića, a sa Žirja Martin Alić i Šime Jajac, vlasnici velikih mreža za srdele, dozvolili su, pred šibenskim bilježnikom Giovannijem Misturom, Marku Bonačiću da ih zastupa u uredima i na sudu protiv svakog tko im smeta u lovljenju ribe, a posebice protiv Zane Giuraja (Đuraj) koji je držao u najmu Simun škoj (?). Suradnja Galbijanija, Šižgorića i Babića nastavila se i 1765. godine uz prihvaćanje lova na način Napolitanaca u Sardinijском moru. Dogovorili su se da će slušati *patrone felucca*, a kad Galbijani ne bude prisutan, zamijenit će ga Marko Balio.²¹ Ako ne budu zadovoljni patronom lađe, morali su se obratiti njemu ili Baliju, a u njihovoj odsutnosti Petru Radetiću koji je bio *capo delli marinari schiavoni*. Svi su ribari morali biti pripremljeni za lov. Mjesečno im je, kako smo već iznijeli, davao 32 lire od dana kad krenu iz Šibenika i dok ne stignu na Krf, a odatle na istok 60 lira, a za hranu dva šolda. Galbijani je sklopio ugovor i s ribarima Rogoznice među kojima su bili Frano Alić Martinov i Jakov Pasarov pok. Jakova, obojica iz Žirja.

Godine 1767. u knjizi 179. šibenskog bilježnika G. Misture pojavljuje se druga ribara sa Žirja. Andrija Ruman, Martin Alić, Šimun Jajac i Ante Mrvica u ime Frane Šižgorića 8. prosinca izabrali su za svoga zastupnika Josipa Markova pok. Mate iz Zlarina da ih zastupa na sudu, dvoru (kneževu), magistratu u parnicama, osobito

19 Stošić, *Sela*, 195.

20 HR-DAŠI-263, G. Mistura, knj. 178.

21 O ovoj vrsti broda brojnije momčadi v.: Zrinka Podhraški Čizmek i Naida-Mihal Brandl, „Names and characteristics of 18th century Croatian ships in the Adriatic Sea from the Croatian Maritime Regesta v. I“, *Kroatologija* 12/1 (2021), 113.

protiv Pizzarda Bedoera kamerlenga – kaštelana i *sergente maggiore* (narednika) Zane Arnerića, vojničkog zapovjednika, u parnici pred *Eccl. Consiglio di XL* – Vijećem četrdesetorice, najvišim mletačkim sudom. U čemu se sastojao spor, ne bismo znali. Sličnih sukoba raznih interesa bilo je manje-više uvijek.

Godine 1781.²² više svjedoka svjedočilo je pred bilježnikom o ribarenju. Tako je 19. kolovoza Luka Manoš pok. Nikole iz Zlarina, starac od osamdeset dvije godine, izjavio pod zakletvom da su već četrdeset godina zlarinske lađe svijetlile u ljetno vrijeme za trajanja mraka i da su lovile srdele, a kuše na parangale i drugu ribu, kao što su činili i Prvićani i Žirjani. Istog je dana Šimun Janković pok. Mate (Janko Hanudović) iz Zlarina, star sedamdeset šest godina, posvjedočio da je već trideset godina ljeti išao u lov na srdele „pod svijećom“ što su radili i ribari Prvića i Žirja uz Oključ. Isti su ribari i zimi uz otok bacali parangale. Nešto kasnije, 22. kolovoza, Mijo Mijić pok. Bartula iz Tisnog posvjedočio je kako već četrdeset godina odlazi pod Oključ loviti pod svijeću i kako je vidio Josipa Jareba iz Prvića kako lovi srdele, dok je gavune lovio uz otok Grmenjak i to tri-četiri dana prije blagdana sv. Nikole. Izjavu je dao na molbu Zlarinjana, Prvićana i Žirjana. Isto je izjavio i Jure Turčinov pok. Petra iz Srime (Murtera), starac od osamdeset pet godina. To su svjedočanstva lova prema Kornatima.

Godine 1770. i 1782. mletačka vlast dozvolila je vlasnicima mreža Zlarina i Prvića da mogu loviti oko Žirja.

Alberto Fortis s pravom je pohvalio ribare Žirja, Prvića i Zlarina koji su po njemu imali četrdeset mreža i zaželio je da prodaju ribu u Mlecima, a ne Nizozemci. Nažalost, i ovi sitni ispisi dokaz su onoga što je napisao o Žirju veliki Šibenčanin Juraj Šižgorić, da je otok Žirje „... bogat lukama i ribom, obiluje vrsnim vinom i ističe se šumama divlje omorike“,²³ ali ne i ribarima jer su prema izvještaju o ribarskim lađama 1792. godine Žirjani imali samo 14 lađa, dok su Prvićani imali 153, a Zlarinjani 114.²⁴

U 19. stoljeću stanovnici Žirja upuštali su se sve više na more, ali nikad u većem broju. Jedan od glavnih nosilaca ribarenja na veliko preuzela je zlarinska obitelj Juranović-Makale. Ona je nastavila Galbijanijevu tradiciju, okupljala ribare, sklappala ugovore, bacala na tržište ulov i predstavljala ga pred državnim vlastima.

K. Stošić²⁵ piše da se u uvalu Muni naselio u 19. stoljeću neki Conte (!) iz Korzike. Njegovi sinovi i kćeri podigli su stojne kuće i toliko se prilagodili tom kraju da su nosili šibensku narodnu nošnju i prihvatili hrvatski jezik, a piše da su oni naučili

22 HR-DAŠI-263, G. Mistura, knj. 184.

23 Šižgorić, *O smještaju Ilirije i o gradu Šibeniku*. (Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1981.), 41.

24 Kaloder, „Stanovništvo i gospodarstvo otoka Prvića“, *Geografski glasnik* 21 (1959), 85; Županović, *Ribarstvo Dalmacije*, 49.

25 Stošić, *Sela*, 195.

Žirjane loviti ribu.²⁶ Stošić nije prihvatio da bi šibenski ribari, od davnine na moru, morali učiti od strancima loviti ribu i brati koralj. Njegova je tvrdnja točna, ali u do-dirima sa strancima – ribarima sigurno su se usavršavali ribarski i koraljski zanat. Veće prihvaćanje iskorištavanja mora mijenjat će i sliku uvale Mune.

Franjevci i Muna

Franjevci samostana sv. Lovre u Šibeniku dobili su 1650. godine kao *benemeriti* u teškim ratnim godinama, posebno u vrijeme haranja pohare (1648. – 1649.), od mletačke vlade pravo skupljanja teratika, sitnog nameta sa zemalja u Polju otoka Žirja, petinu izvan tog Polja i *livello perpetuo* od kuća u uvali Muni.²⁷ Time su zapravo dobili ona prava koja je imala šibenska komora. Kod svih promjena vlasništva zemalja ili kuća spominju se otada obveze prema samostanu. Ako se opterećenja nisu plaćala, kuće bi se davale na dražbu, a ako su bile toliko oštećene i neupotrebljive, plaćanje bi livela prestalo s nestankom vlasništva.²⁸

Redovnici su brižno čuvali spise o tim privilegijama, njima potrebnima jer drugih imanja šibenski franjevci uglavnom nisu posjedovali, a potrebe su bile velike. Naime, u samostanu je živio veći broj redovnika i u njemu se održavala bogoslovija II. stupnja (*Studium generale secundae classis*), a do 1735. godine čak I. stupnja, tj. viša škola (fakultet). Zahvaljujući brižnom čuvanju spisa, pisali smo o agrarnim i društvenim odnosima na otoku, a ovdje ćemo pokušati rekonstruirati mijenjanje vlasništva kuća u uvali Muni.

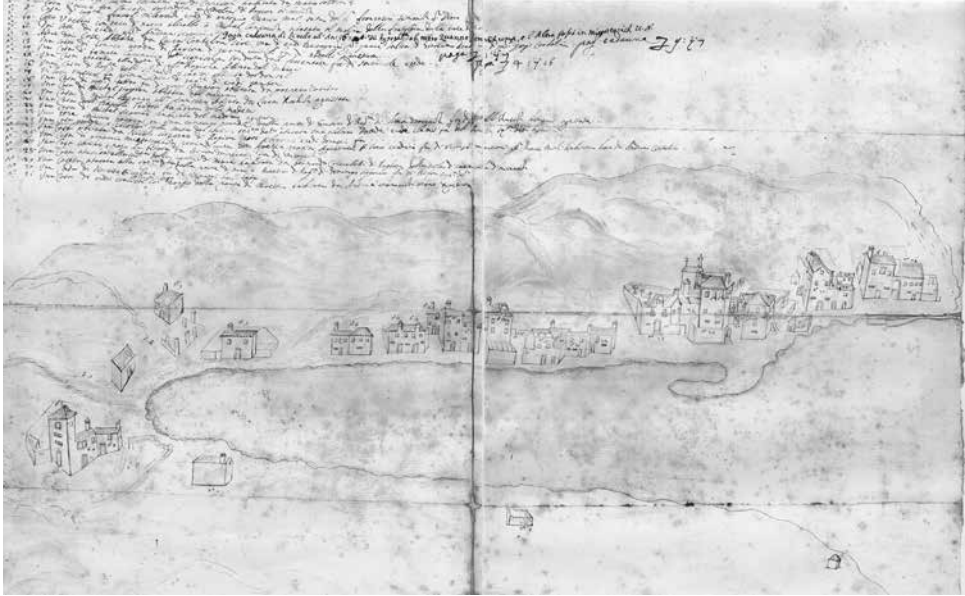
U samostanskom arhivu (HR-FSSLŠ) čuvaju se spisi o privilegijama što su ih franjevci uživali na otoku Žirju pod nazivom Fond Žirja (broj spisa 134, od 1618. do 1879. godine). Sadržaj je spisa o teraticima, petini, ali i o livelu u uvali Muni. Spisi parnica koje su nastajale zbog ostvarivanja tih primanja nalaze se u fasciklama (br. 1. do 32.). Među njima su spisi o biranju dr. Alojzija Zulianija za sindika i prokuratora samostana, izuzimanje od plaćanja taksenih biljega za spise parnica. Među katastarskim mapama (Kat. mape) neke se tiču i uvale Mune: zemljišnik s 24 isprave iz 1559. godine o kućicama u Muni (br. 1.); katastarska karta Mune 1734. godine (br. 2.); prikaz uvale Mune – terestik s ucrtanim kućama iz 17. stoljeća (br. 5, papir na platnu). Među svescima, u broju 11. pod nazivom *Varii instrumenti* postoji skup isprava šibenskih bilježnika o odnosima u Muni (186 ispisanih stranica), a u broju 14. je popis iz 1729. godine o zemljama na Žirju i kućama u Muni; u sv. 15. je skup spisa parnice s Bratovštinom Gospe od Karmela, ali i u drugim svescima čuva

26 Marčić, „Zadarska i šibenska ostrva”, *Naselja i poreklo stanovništva* 26 (1930), 276.

27 HR-FSSLŠ, spis br. 4 – originalni spis općeg providura Leonarda Foscola o davanju privilegija.

28 Soldo, *Agrarni odnosi*, 14-15.

se materijal o livelima. U Arhivu, među knjigama samostanskog gospodarstva ima zapisa o plaćanju livela (Knjiga livela i teratika), a to su: br. 41. (1693. – 1741.); br. 43. (1741.); br. 44. (1742. – 1792.); br. 45. (1793. – 1850.). Pitanja o livelima nalaze se u manjem broju i u ostalim samostanskim spisima.

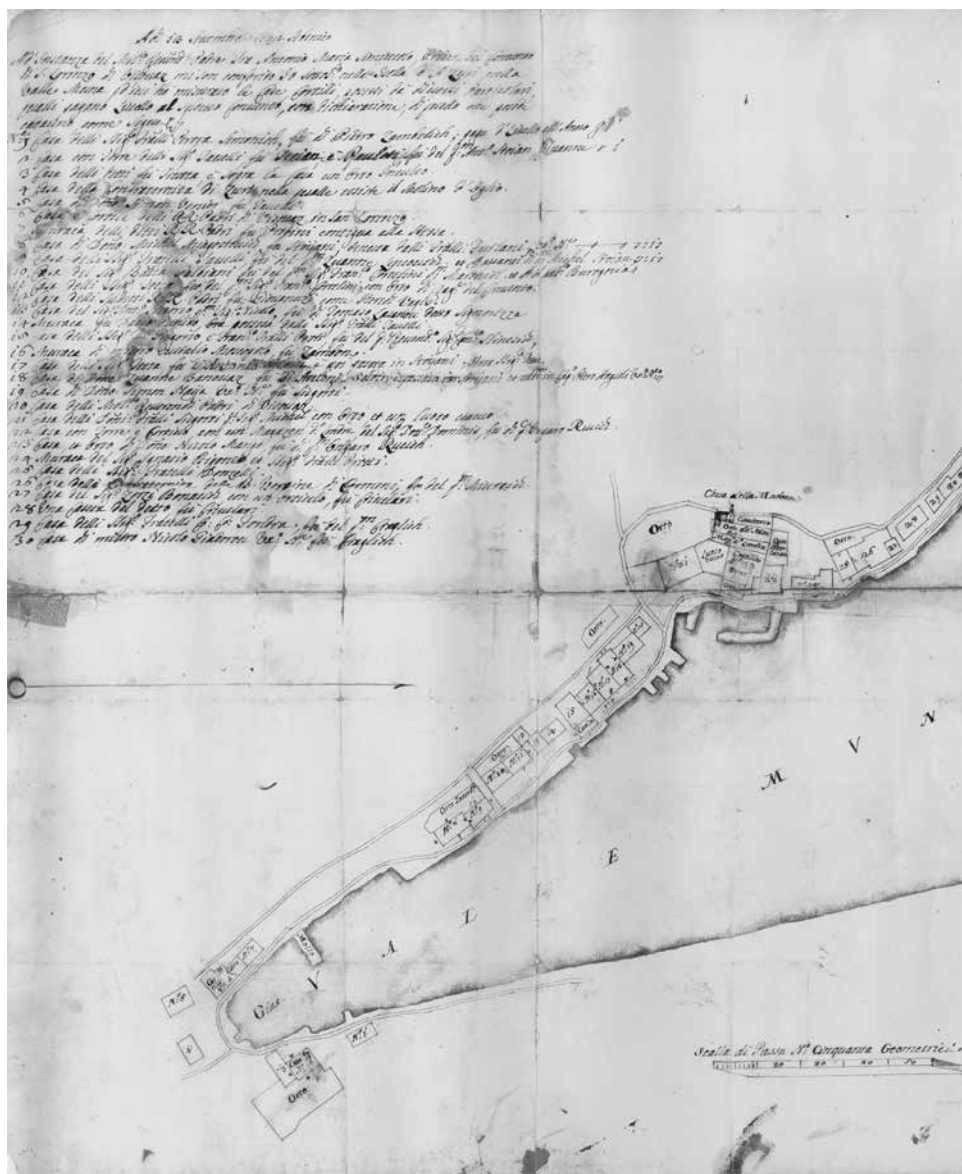
Katastarska karta A.

Za naše promatranje veoma su važne katastarske karte uvale Mune. U samostanskom arhivu čuva se karta A sa slikom naselja – terestik.²⁹ Na drugoj karti B ortogonalno je naslikana uvala. Dao ju je izraditi 1742. godine samostanski prokurator fra Antonio Semitecolo, Mlečanin, po struci matematičar. Semitecolo je nastojao srediti knjige posjeda, zapise dužnika, prihode s otoka da bi uveo redovitije plaćanje i pobiranje dugova. Dao je i popisati, pa i ucrtati, zemlje i kuće u Polju otoka Žirja. Uvala je naslikana i u katastarskoj mapi iz doba Austrije, 1825. godine.³⁰

Kuće u 16. stoljeću bile su jednostavne, više kolibe, podignute u priprostoj arhitekturi naših primorskih zgrada. Prema karti A većina ih je bila na jedan kat, s prozorima na krovovima, dok su u prizemlju bile konobe ili ribarska skladišta. Sve su uglavnom bile s vratima prema obali na kojoj su bila uređena mala pristaništa, s uskim vodoravnim prozorima da bi konoba bila zaštićena od ljetne žege. Među

29 HR-FSSLŠ, Katastarske mape, br. 2 i 5.

30 Državni Arhiv u Splitu (Hrvatska). HR-DAST-152 Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju, k. o. Žirje, br. 753, IX 19.

Katastarska karta B.

kućama isticao se „gospodski“ dio oko glavna pristaništa, a i na kraju uvale kod manjeg pristaništa.

Zgrade su bile grupirane u tri predjela i takav se raspored uglavnom sačuvao od 16. do 19. stoljeća. Kuća je bilo tridesetak.

U krajnom dijelu uvale dizalo se šest do sedam nepovezanih zgrada među kojima se isticala kuća plemićke obitelji Tavelli (br. 2 i 3) s ograđenim kamenim zidom

i vrtom sprijeda i s višim zidom iza kuća. Skupina se sastojala od kule i drugih dviju kuća, te *mulom* – pristaništem kojih je bilo i pred drugim kućama, kako je inače bio običaj u otočkim mjestima šibenskog područja.

Središte naselja, nešto udaljeno od malog pristaništa i izbočenog dijela uvale, počinjao je od kuće br. 8. Kuće (od 8 do 20) nižu se do glavnog pristaništa, veoma izrazito ucrtanoga na karti B, točnije nego na karti A, a u austrijskoj mapi ucrtano je samo glavno pristanište i ono manje na dnu uvale.

U središnjem predjelu ispred glavnog pristaništa dizale su se kuće bogatijih stanovnika što se posebno vidi na karti A s bogatijim portalima, kulom, s prozorima i balkonima, vrtovima.

Prema karti B uz obalu bio je put, ali i iznad kuća ili malenih vrtova. Od glavnog pristaništa put se penjao uz posjed obitelji Šižgorić i odvajao se prema selu u unutrašnjosti otoka. Iznad povećih vrtova bila je kapela Žalosne Gospe (*St. Maria dolorata*) koju je po predaji sagradio biskup Juraj Šižgorić.³¹ Uz kapelu bilo je *cimiterio* – groblje.

Nakon tih kuća (br. 23 i 25) nalazilo se uz obalu nekoliko kuća s bunarom na kraju naselja.

Kuće, stojne ili skladišta, imale su svoju prošlost. Prelazile su od jedne obitelji na drugu, starile, pretvarale se u *murache*, zidine, čak i u ruševine – *murache infruouse*. U ovom prikazu nastojat ćemo pratiti mijenu vlasništva kuća koje su uglavnom ostale na istom mjestu tijekom više stoljeća, ali i sudbine njezinih stanovnika koje nisu bile jednake, što ćemo tek djelomično iznijeti. Veći arhivski materijal kreće se uglavnom od polovice 17. do polovice 19. stoljeća. Uvid u njega prikazat će dio života na tom malenom, ali za Žirje važnom dijelu otoka.

Posjedi

I.

Na karti A ruševine su ucrtane na polovicu uvale (s lijeve strane). One su pripadale braći, šibenskim plemićima Perori Semoniću (Simoniću). Ruševine nisu upisane na karti B. Obitelji je pripadao Nikola, kolunel seoske čete, zvane *krajina*. On je 1729. godine bio dužan šibenskom samostanu sv. Lovre 49 lira za livel.³² Dug se odnosio na kuću pri dnu uvale (br. 1) i to kad su je dobili Simonići. O toj kući našli smo nešto vijesti.

Oko 1743. godine Nikolina majka Jelena rođ. Paulotti, pobožna žena, kupila je svom sinu, kolunelu soprintendantu nešto zemalja izvan Žirja (Kamenar – Slišelj),

31 Da se u pristaništu nalazi crkva sv. Ivana koju je posvetio 1616. godine biskup Vicko Arridoni a podigao plemić Ivan Ručić Petrov, koja više ne postoji, piše Stošić, *Sela*, 196.

32 HR-FSSLŠ, Knj. liv. i ter., III.

ne toliko da bi pomogla sinu, koliko „da bi tim učinila uslugu franjevcima koji po državnim zakonima nisu smjeli držati više nepokretnih posjeda“³³ (u ograničenju „mrtve ruke“).³⁴ Zbog Slišelja nastala je svađa među rodbinom. Rođaci Frano Protti i Ignacije Bigoneo prekinuli su parnicu sa samostanom zbog neplaćenih livela i predali franjevcima ne samo zemlje i kuću nego i „poboljšanja“ na njoj učinjena. Nikola, nezainteresiran za Žirje, nije redovito plaćao nivel, a ni teratik sa zemalja što ih je dobio kao nasljednik šibenskog ljekarnika Ivana Krstitelja Paulottija. Samostanski starješina riješio ih je duga preko ljekarnika koji je anulirao samostanske dugove za lijekove što su ih fratri u njega kupovali.³⁵

Kuća je prvotno (u 16. st.) pripadala Petru Gambetiću i Juri Kiseloviću pok. Jure. Petar ju je 2. listopada 1618. godine ustupio Frani Semoniću pok. Petra uz plaćanje šest lira godišnje livela.³⁶

Sedamdesetih godina 18. stoljeća iznajmljena je ribarskoj obitelji Šimuna Deana reč. Kordića iz Zlarina. Dean je pripadao ribarskoj kompaniji Makale.³⁷ Zgrada je propadala jer se ni Paulotti, a ni Semonići nisu o njoj brinuli. Njihovi posjedi na otoku nisu bili toliki da bi im skladište bilo nužno potrebno. Stoga je postala *muraca infrutuosa*. Kako za tu ruševinu nisu htjeli plaćati nivel, zidine su prihvatili franjevci. Godine 1773. šibenski gvardijan fra Jure Radnić prodao je zidine Šimunu i Tomi Jajcu iz Žirja, uz dozvolu šibenskog kneza i kapetana Marca Contarinija. Za ostatak zida braća su platila 450 lira, a kad sagrađe kuću, pisalo je u ugovoru, morali su davati godišnje samostanu dvije lire. Ako je budu prodavali, napomenuto je, morali su javiti franjevcima koji su imali pravo prvokupa, a i znanja novog vlasnika. Svota livela ostala bi ista.³⁸ Kuća je, uz popravke, bila potrebna obitelji Jajac zbog njezina gospodarskog jačanja. Ta seoska obitelj počela je tada kupovati brojne zemlje u Polju Žirja čemu je sigurno pomoglo bavljenje ribolovom i branjem koralja.³⁹ Ona im je, iako malena, služila za čuvanje pribora, posoljene ribe i koralja, ali i kao sklonište od ružnog vremena. Stoga je ostala u trajnom posjedu obitelji.

U austrijskoj katastarskoj mapi (nadalje: AKK) upisana je pod brojem 107, a nositelj vlasništva bio je težak Gašpar Jajac iz Žirja. Kuća je označena kao skladište s dvorištem, ali je bila ruševina. U austrijskom elaboratu ne spominje se u Žirju ribarski zanat!

33 Soldo, *Agrarni odnosi*, 40.

34 *Manomorta*, najčešće za crkveno vlasništvo neprenosive i neotuđive naravi.

35 HR-FSSLŠ, Knj. liv. i ter., III; Nikola je platio 310 lira za teratik i nivel od 1743. do 1745. Franjevci su inače tako rješavali dugove kod I. K. Paulottija. Godine 1690. bili su dužni apotekaru za lijekove 177 lira i oni su ih isplatili s dugovima Bratovštine Gospe od Karmela i redovnica Sv. Spasa: HR-FSSLŠ, Spisi, sv. 1, br. 86 i 87.

36 HR-FSSLŠ, Fond Žirje, III, sv. 11. i Varii Instr., 4.

37 Stošić, *Sela*, 178-179.

38 HR-FSSLŠ, Knj. liv. i ter., III. 114; HR-DAŠI-263, G. Mistura, br. 181.

39 Županović, *Ribarstvo Dalmacije*, 186.

II. – III.

Kuća br. 2 na karti B imala je 1742. godine ucrtanu „kulu“ (i na karti A) s dosta prostranim vrtom. Iznad vrata bila su dva prozora sa željeznim rešetkama, a na trećem dosta širi prozor.

Ona je 1559. godine pripadala šibenskom plemiću Grizančiću, a nakon njegove smrti držali su je njegovi sinovi Mijo i Frano, posljednji članovi te stare šibenske plemićke obitelji, izumrle po svoj prilici u vrijeme kuge (1648. – 1649.).⁴⁰ Kuću je naslijedio Ivan Kažotić pok. Duje iz Trogira. On se 1628. godine oženio Klarom Grizančić pok. Gašpara i nastanio u Šibeniku.⁴¹ Kuću, koja mu nije bila potrebna, Kažotić je 1674. godine zamijenio za zemlje s Nikolom Klokočevićem. Ni njemu nije bilo do nje i stoga je iste godine prodao Andriji Stojanu za sto dukata zidove, piše u spisu, cigle, pilastre, dok je vrt zadržao. Stojan je kuću iznajmio *mistru* Ivanu Lenkoviću koji je 1699. godine platio samostanu level u posoljenoj ribi. Kućom se koristio kao skladištem. Međutim, Ivan je bio dužan Krsti Tavelli. Kako se nije mogao riješiti duga, ustupio je kuću na jedan kat koju je kupio od braće Stojan za 1100 lira, slobodnu od drugih opterećenja.⁴² Godine 1701. stanovnik Papinske Države Martin Tripe pok. Grgura, kao prokurator braće Bartula i Dominika, prodao je Krsti dva dvorišta i nešto zemlje na obali Muni za 360 lira.⁴³ Uz kuću dizala se već spomenuta „kula“ i nju su 1709. godine kupila braća Tavelli od Katarine, udove Stojana reč. Deres.⁴⁴ Tavelli su došli preko Paulottija do još jedne, a kupili su i treću kuću 1722. godine. Tako su dobili u vlasništvo cijeli taj splet kuća i dvorišta oko njih. U jednom od njih bila je peć.

Sposobna i okretna obitelj Tavelli stigla je u Šibenik iz Lollio-Bresciana i treba je razlikovati od stare plemićke obitelji Tavelić. Njezini članovi bili su prvotno primljeni u plemstvo grada Poreča. U 17. stoljeću Krsto Tavelli nastanio se u Šibeniku. Njegov sin Maffeo oženio se 1656. godine Lucijom, kćeri Ciprijana Paulottija. Njihov sin Krsto istakao se kao guverner vojske 1710. godine.⁴⁵ Tavelli, Misture i Kažotići, kao Semonićevi nasljednici, podijelili su se 1720. godine. Krsto Tavelli bio je oženjen Benediktom Semonić Grizančić. Odatle njihovo zanimanje za kuće na dnu uvale Mune. Nasljednici Bože (Nadal) Stojana bili su dužni Krsti 150 lira, stoga je Božina udovica Vičenca dala Krsti zidine bez krova sa zemljom za koju se plaćalo samostanu level, a platio ga je Krsto.⁴⁶ Kuće su Tavelli pokupovali jer

40 HR-FSSLŠ, Knj. 1, list.

41 Galvani, *Il re d' armi di Sebenico, vol. 1.* (Venezia: Prem. stab. P. Naratovich, 1884.), 77; Perić, *Šibenik u kugi za Kandijskog rata 1649.* (Zagreb: Tiskara Vidović i drug, 1928.), 11 i sl.

42 Galvani, *Il re d' armi*, 71.

43 HR-DAŠI-263, J. Morelli, br. 127.

44 HR-FSSLŠ, Knj. liv. i ter., sv. III., 7.

45 Galvani, *Il re d' armi*, str. 10.

46 HR-DAŠI-263, J. Mistura, br. 186.

su imali dosta zemalja na otoku, a mogle su im zbog prostranog vrta služiti i kao ljetnikovac.

Tavelli su se obogatili služeći državi, ali i uspješno se baveći trgovinom, a možda i proizvodnjom voska kojim su plaćali livele. Moguće je da su na Žirju držali košnice.⁴⁷ Pedesetih godina nastao je teški spor između samostana i lukavog trgovca Frane Tavellija za livele, u koji se franjevci nisu usudili ni ulaziti.⁴⁸

Prezaposleni raznim poslovima Tavelli su zapuštali obrađivanje zemalja na Žirju, nisu se brinuli za težake (kolone) ni za njihov rad. Obradive parcele prodavali su seljacima, tako da im je 1783. godine ostala samo jedna zemlja u Obrnji, a i ta neobrađena, stoga su se oslobodili i kuća u Muni.

U 19. stoljeću neko vrijeme držao ih je ribarski poduzetnik Ante Galbijani, a kasnije su dio uzela braća Jajac iz Žirja. Toma i Šimun Jajac kupili su 1786. godine od Tavellija kuću s konobom i s bunarom, i to uz obvezu da je obnove i da samostanu plaćaju livele od 60 lira.⁴⁹ U AKK kuću br. 106. posjedovali su *conte* Ante Galbijani iz Šibenika i Gašpar Jajac. Ona im je služila kao skladište, a dizala se na jedan kat. Skladište do nje posjedovali su Andrija i Ivan Jajac. Kuću s kulom, s dvama skladištima i s dvorištem držao je Toma Mrvica Sisín pok. Gašpara iz Zlarina (AKK, br. 104.). U kući je 1829. godine Filip držao posoljenu ribu Tome Makale iz Zlarina. Time je cijeli taj skup izgubio staro značenje i idiličnost obiteljskog ugođaja.

IV.

Na kraju uvale nalazila se uljarnica (br. 4), i to Bratovštine Gospe od Karmela (*Scuola della BM di Carmello*).

O toj kući nešto se saznaje iz parnice koju je bratovština vodila s franjevcima od 1682. do 1684. godine na početku ostvarivanja plaćanja livela u Muni. Bratimi, naime, nisu htjeli plaćati livele tako da se dug popeo do 198 lira. Franjevci su tvrdili da je 1559. godine kuća pripadala Petru Mizerčiću, što su dokazivali službenim inventarom iz 1631. godine. U njemu je pisalo da su Mizerčići na Žirju u uvali Muni posjedovali dio kuće za koju se godišnje plaćalo 9 lira livela, a za drugi dio 9 lira davale su obitelji Nalošić i Dušica.⁵⁰ Kuća je, piše, imala u blizini bunar i vrt s ku-

47 HR-DAŠI-263, J. Morelli, br. 137: Tavelli, Kažotić i Misture dali su 1738. godine procijeniti *kamarin*:

procjena	1134 -
odbija se 4-na	283,11
netto	850,14
u procjenu 26 – polovica	13 -
	837,14

48 Soldo, *Agrarni odnosi*, 41-42.

49 HR-DAŠI-263, J. Mistura, br. 186.

50 SOLDI, *Agrarni odnosi*, 30-31.

ćicom. Mizerčići su ostali dužni zakupniku teratika i livela Ivanu Clamisu 234 lire (od 1653. do 1665.), a samostanu 198 lira tako da je kuća dana na dražbu (1682.).⁵¹ Zgradu, dosta zapuštenu, naslijedila je bratovština, obnovila uljarnicu potrošivši 150 lira za radove koje je izveo zidar i drvodjelac Mate Alić iz Žirja. Bratimi su se stoga protivili plaćanju livela. Međutim, šibenski knez i kapetan, nakon što je kuću procijenio Jure Klišanac, odredio je livel u visini od 29 lira godišnje. *Proto* Luka javio je da su se bratimi a i nasljednici Mizerčića smirili. Od 1699. godine može se pratiti redovno plaćanje livela u ulju.⁵² Livele su plaćali bratimski suci: Jakov Pini i Jure Kegelj, Josip Toskanov u robi iz svog dućana, majstor Santo Nalošić u robi „za stol“ – u hrani, te Šimun Vernier. Od 1736. godine plaćali su u ulju Grgo Marin i Toma Miškin, Mijo Vidi i glavar Dominik Girzunković te Mijo Perišić i Jeronim Bolonjin.⁵³

Za francuske uprave uljarnica je prešla u državne ruke, kasnije, za austrijske vladavine, pripala je C. k. Demaniju (upravi državnih dobara). Na austrijskoj katastarskoj mapi piše da je pripadao žirjanskoj općini: AKK, br. 103.

V.

Blizu uljarnice stajala je kuća (B, br. 5) šibenskog građanina Šimuna Verniera, rođenoga u Zadru. On je 1745. godine bio samostanu dužan za livele 45 lira što je iste godine isplatio.⁵⁴

Zemljište je prvotno (1559.) pripadalo Luki Kartiću reč. Arbanasu iz Zlarina da bi na njemu sagradio kuću. Iste godine u neposrednoj blizini dobio je Ante Bilosović iz Prvića zemljište. Na njemu se nešto kasnije podiglo nekoliko stupova, kako se vidi na karti A.

Sagrađenu kuću Kartića kupila je obitelj Aligris reč. Capuan. Godine 1638. Jeronim i Jure Capuan prodali su tu kuću s podrumom i dvorištem Ivanu Cortelliniju. Cijenu su morali odrediti mjernici i nije smjela koštati manje od 15 dukata. Cortellini nije čekao procjenu, nego je odmah isplatio i time postao gospodar kućice za koju je plaćao 6 lira livela, a šibenskom knezu i kapetanu 3,15 lira.⁵⁵ Kad su franjevci dobili privilegije, njima je pripadao sav iznos (8,7 lira). Kuću su Cortellini iznajmivali. Tako je krajem 17. stoljeća u njoj stanovao Mate Soldin. Od Cortellinija kuća je prešla neko vrijeme obitelji Tavelli. Godine 1726. Šimun Vernier dobio je kuću u zamjenu od don Anzola Tavellija pok. Krste za vinograd s dvadeset dva stabla maslina i šesnaest stabala smokava u Srimi (10 gonjaja).⁵² Od 1758. godine za

51 HR-FSSLŠ, Fond Žirje, br. 7.

52 HR-FSSLŠ, Parnice, fasc. 1; Knjiga ekonomije, 41.

53 HR-FSSLŠ, Fond Žirje, br. 46 i 47.

54 Soldo, *Agrarni odnosi*, 37 i 38, bilj. 160.

55 *Isto*, 38, bilj. 160 i 161. HR-DASI-263, J. Morelli 135.

kuću su naizmjenice plaćali livel Marko Bonačić i Santo Vernier. Santo je 9. srpnja 1775. godine dao kuću ili „baraku“ s dvorištem u hipoteku Andriji Rumanu, bogatom seljaku iz Žirja, za pozajmljenih 400 lira. Ako bi Santo vratio novac, Ruman bi mu vratio kuću.⁵⁶ To se nije dogodilo i prema austrijskom katastru vlasnici tog skladišta bili su Ruman (AKK, br. 102.). Kasnije je prešla u vlasništvo Jakova Jajca pok. Mate i Mate Alića pok. Ivana.⁵⁷ Služila im je za čuvanje ribarskog alata i za posoljenu ribu. Alići su u 17. i 18. stoljeću posjedovali priličan broj zemalja na Žirju i teratik su plaćali vinom i uljem, ali kasnije su osiromašili i počeli se baviti ribolovom, čak je Jure Alić posjedovao lađu i u zajednici s drugim seljacima odlazio u lov.

VI. – VII.

Kuća br. 6 pripadala je od 1649. godine franjevcima. U njoj su pohranjivali prihode skupljene na Žirju. Iznad kuće bilo je dvorište s bunarom (AKK, br. 101).

Do te kuće bila je 1742. godine kuća obitelji Protti (Protini) iz Šibenika (br. 17). Iz samostanskih spisa zna se da su 1707. godine za nju bili dužni samostanu Jeronim Coletti, Ivan Protti Prokić i Mate Garzanov 1890 lira za odslužene mise prema oporuci Ivanice Marvešić sastavljene 1688. godine. Kako se dug nije plaćao, uz dozvolu šibenskog kneza i kapetana Marca Antonija Celsija, predana je kuća na dva kata, pokrivena ciglom i s dvorištem franjevcima (AKK, br. 100). Godine 1786. samostan je ustupio Tomi i sinu mu Anti Jajcu kuću s konobom i bunarom da je obnove i da za nju daju godišnje 60 lira. Ona im je služila za ostavu alata za ribolov i za posoljenu ribu, ali i za poljoprivredni alat. Nekako tada (1793.) obitelj Jajac obnovila je s franjevcima ugovor o skupljanju petina od zemalja izvan Polja, i to za tri godine.⁵⁸ Toma Jajac je 1797. godine na Mandraču (maloj obali) podigao kućicu za koju je plaćao dvije lire livela. Kuća je pripadala Gašparu Jajcu i Nikoli Slavici. U AKK, br. 99, kao njezin vlasnik upisan je Stjepan Slavica iz Žirja (dok je Gašpar prekrizhen), a bila je skladište s jednim katom. Iza toga posjeda bilo je sagrađeno, prema karti B, veliko pristanište i time se stvorio mandrač, luka za manje, vjerojatno ribarske lađe.

VIII. – IX.

S kućom br. 8 počinjala je sredina naselja.

Kuću je 1742. godine posjedovao šibenski plemić Mijo Mijagostović, sin proslavljenog junaka Ivana iz Kandijuskog rata, kapetana šibenske galije sv. Ivana Kr-

56 HR-DAŠI-263, J. Mistura, br. 182.

57 HR-FSSLŠ, Knj. liv. i ter., III, 6.

58 HR-DAŠI-263, J. Morelli, br. 128; Prokić je nešto kasnije dao samostanu na račun duga nekoliko zemalja na otoku Žirju; HR-FSSLŠ, Fond Žirje, br. 43 (originalni spis).

stitelja.⁵⁹ On ju je posjedovao početkom 18. stoljeća jer je 1721. godine službenik Filip Mateško izjavio kako je obavijestio Miju da je dužan samostanu 203 lire za level i teratik, a 1729. godine dug se digao na 380 lira. Od 1743. do 1745. platio je 170,12 lira na račun duga.⁶⁰ Pri diobi obitelji (1763.) Zane Mijagović je dobio kuću i zemlju na Žirju, a u Tribunju dvije zemlje.⁶¹

Kuća je prvotno (1559.) bila povezana sa zgradom br. 9, a posjedovali su je šibenski plemići Dobrojevići, poznati po Šimunu pok. Jurja koji je vodio šibensku konjičku četu i time počeo vojničku karijeru u kojoj se obogatio.⁶² Prema jednoj ispravi kuća je bila 15 „pasa“ duga, a široka 3, s „dvije obale“. Donacijom 1653. godine prešla je u vlasništvo Jure Dobričevića pok. Ante, ali ju je iste godine prodao Andriji Stojanu pok. Mije. Bila je na dva kata s vrtom i obalom, a plaćalo se za nju 15 lira za level franjevcima.⁶³ Neko vrijeme u njoj je stanovao neki Furlani.

Stojani su posjedovali, ali i obrađivali, dosta zemalja u žirjanskom Polju, ali su ih počeli raspoređivati između 1687. i 1694. godine. Tako je Ivan pok. Andrije prodao neke zemlje Dominiku Naji, ribaru iz Zlarina,⁶⁴ a neke je dao u miraz svojoj sestri kad se udavala za Miju Mijagostovića. U tom vremenu (1696.) braća Ante i Mijo Stojan pok. Ivana dali su procijeniti kuću zbog diobe. Procjenu je izvršio zidar i drvodjelac Vinko Kraljić. Polovicu kuće dobio je majstor Ivan Lenković, dok je druga pripala sestri Mariji koja ju je donijela mirazom spomenutom Miji reč. Maliju.⁶⁵ Mijo je 1709. godine bio sudbeno upozoren da mora u ime žene platiti za level 108 lira, a iste godine 203 lire za level Ivana Stojana.⁶⁶ Kako se on nije odazivao, samostan je 1710. godine ponovno opomenuo Miju ali i Dominika Naju, jer su obojica bila oženjena Stojanovim kćerima, da za teratik i level moraju dati 654,12 lira. Osim toga su upozoreni da tijekom dvadeset godina isplate i drugi iznos od 63,8 lira.⁶⁷ Godine 1721. Mijo je ponovno upozoren da se dug od 1690. do 1719. godine povećao na 203 lire.⁶⁸ Dug je rastao te se 1742. godine povećao na 276,10 lira. Poslužnik I. Mateško upozorio je samostanskog ekonomu da su Mijagostovići odbili platiti dug *con solito caprizzo raghione de suoi mal fondati pensieri*.⁶⁹ Stoga je

59 Difnik, *Povijest Kandijškog rata u Dalmaciji*, Split 1986., izd. Književnog kruga, str. 154; Stošić, *Galerija uglednih šibenčana*, Šibenik 1936., str. 55.

60 HR-FSSLŠ, Fond Žirje, br 22 (originalni spis); Knj. liv. i ter. III.

61 HR-DAŠI-263, J. Mistura, br. 178.

62 Galvani, *Il re d' armi*, 91. i sl.; HR-FSSLŠ, KM I, list.

63 HR-FSSLŠ, Fond Žirje, br. 2. spis od 14. listopada 1654: sastavljen kupoprodajni ugovor između Dvorničevića i Stojana, br. 3.

64 HR-FSSLŠ, KM I, list.

65 HR-FSSLŠ, Fond Žirje, br. 8.

66 HR-FSSLŠ, Fond Žirje, br. 15.

67 *Isto*, br. 17.

68 *Isto*, br. 24.

69 „S ubičajenim prkosom njihovih zlonamjernosti.”

nastao sudbeni spor, ali i pomirba (*patto et accordo*). Mijo je priznao dug u visini od 432 lire, a za službenika 5,10 lira. Semitecolo mu je oprostio 57,15 lira te se Mijo obvezao da će 380 lira isplatiti u više rata. Obećanja su se teško ostvarivala.⁷⁰

Kuću je 1798. godine kupio Stjepan Dean iz Zlarina. Prema austrijskom katastru bila je potpuno oštećena (AKK, br. 98). Drugu njezinu polovicu kupili su 1711. braća Tavelli od spomenutoga Levakovića. U 19. stoljeću bila je na jedan kat, a imala je skladište i vrt koji je neko vrijeme pripadalo Mati Čačiću (Cace) iz Prvić Luke (AKK, br. 97).

X.

Nova skupina zgrada, odijeljena puteljkom, počinjala je kućom br. 10.

Ona je 1559. godine bila podijeljena, jedan njezin dio bio je izgrađen u vapnu, a drugi u suhozidini. Oba su u 17. stoljeću pripadala šibenskom ribaru Jakovu Grizici. On ih je kupio od nekoga Ivana Gojića, kao nasljedstvo svoje majke Jelene. U njima je solio ribu. Komori je plaćao 12 lira. Godine 1623. Jakovljeva udovica Antonija darovala je kuću mletačkom trgovcu Jurju Caristu, nastanjenom u Šibeniku,⁷¹ da bi imao gdje držati mreže. S njim je dio kuće iskorištavao Dominik Nadal s braćom. Juraj je, čini se, počeo graditi jednokatnu kuću sa skladištem u prizemlju, ali je nije dovršio. Ubrzo je tako nedovršenu, bez krova, ali s građevinskim materijalom, prodao 1626. godine za 460 dukata Jurju Cortelliniju i Ivanu Buronji. Neko vrijeme kuću je upotrebljavala obitelj Crivellari, a od Franjice iznajmio ju je Benedikt Roncolli koji je za nju plaćao nivel od 1709. do 1741. godine. Kasnije je prešla u vlasništvo Ivana Krstitelja Galbijanija koji se naziva „poduzetnik lova na koralje u svim morima Presvjetloga gospodstva“, prema spisu od 23. veljače 1753. godine.⁷² Kuća u Muni služila mu je zbog vađenja koralja. On je 1726. godine bio dužan samostanu za nivel 18,1 liru. Njegov sin Dominik platio je 1787. godine na račun livela 144 lire. Inače je Galbijani bio prijatelj franjevac tako da je bio imenovan apostolskim sindikom (pravni i gospodarski zastupnik, imenovan od Reda) franjevačkog samostana sv. Lovre. Njegov sin Dominik dao je 6. svibnja 1776. godine franjevcima 735 lira. Obitelj se koristila kućom dok se nije 1814. godine podijelila. Nakon toga njezini se članovi izmjenjuju u plaćanju livela: do 1825. godine plaćao ga je Ivan Krstitelj, a do 1838. Ante, a zatim do 1849. udovica Elizabeta. Njihov nasljednik Roko Čičin držao je kuću (AKK, br. 96). Kasnije ju je preuzeo Mate Kursar iz Prvić Luke i do 1859. godine za nju plaćao nivel.

70 *Isto*, br. 30 d; Soldo, *Agrarni odnosi*, 38-39.

71 HR-FSSLŠ, Varii instr. br. 8.

72 HR-FSSLŠ, Knj. ter. i liv. III, 27.

XI. – XII.

Uz tu kuću dizala se još jedna, br. 11. Iznad nje se prostirao vrt. Ona je 1742. godine bila vlasništvo šibenskih plemića Tetta. Vrt su držali franjevci. Obitelj je 1736. godine postala gospodar njezina dijela kupivši ga od Luke Cortellinija pok. Frane, koji je bio prokurator (zastupnik) obitelji Tetta čiji su članovi, bogati i ugledni, živjeli uglavnom u Mlecima. Njima nije ni padalo na pamet plaćanje sitnog livela, stoga su braća i nećak bili dužni 1729. godine 125,15 lira za livel.

Livele su plaćali prokurator. Godine 1735. to je bio Andrija Kopešić. On je predao Roku Đadrovu pok. Alvisa u prokuru sve prihode obitelji Tetta na šibenskom području za pet godina. Đadrov je tu službu obavljao i prije. Među nekretninama obitelji Tetta spominje se kuća u Prviću koja je s konobom u Šibeniku služila za skupljanje vina i ulja. Prihod im je iznosio godišnje 3150 lira a kao *honoranza* dobivali su pedeset svijeća i barilo crnog vina prošek (dolce). Među tim prihodima bili su i iz Žirja. Ugovor je Kopešić s obitelji produžio 1740. godine, i to za šest godina, a prihod se nešto povećao, iznosio je 3256 lira.⁷³ Cortellini je kao prokurator plaćao za livele i teratike 60 lira za 1743. i 1745. godinu.⁷⁴

F. A. Galvani⁷⁵ piše kako je markiz Karlo Melkior Tetta studirao pravo u Padovi i postao prorektor jurista (1666. – 1667.). Posljednji član roda, markiz Melkior Marija umro je između 1765. i 1772. godine, moguće 1769. jer je u Knjizi livela samostana upisano kako je Đadrov platio 1771. godine livel od 55,19 lira kao prokurator Petra Juzzi iz Zadra, nasljednika Melkiora i to za godine 1769., 1770. i 1771.

U AKK, br. 95 piše da je kuću, koja je bila ruševina, posjedovao Toma (Petar) Jerkov iz Žirja.

Kuća br. 12 nalazila se nešto više od kuće br. 11. Ona je 1742. godine pripadala samostanu (tabla B). Naime, 1703. godine Pavao Giovanuzzi pok. Jacinta iz Abruzzija nastanio se u Šibeniku. On je prodao u ime svoje majke Šime, kćeri Ivana Ivičića, kuću u Muni Dominiku Naji iz Žirja. Kuća je bila na jedan kat s dvorištem. Služila mu je zbog bavljenja ribolovom tako da je teratik i livel plaćao posoljenom ribom. Livel je iznosio 9,7 lira. Kuću je procijenio Vinko Klišanac,⁷⁶ a koštala je 889,8 lira. U kući je neko vrijeme stanovao Toma Usoda (...) *di ragione di Zuanne Iuicich fu di Radolli*, piše na karti A, dok na karti B piše kako su je prije posjedovali

73 HR-DAŠI-263; J. Morelli, br. 137 i 138.

74 HR-FSSLŠ, Knj. ter. i liv. III, Prije Cortellinija prokurator je bio Ante Kopešić i plaćao livel.

75 Galvani, *Il re d' armi*, 205.

76 HR-DAŠI-263; J. Morelli, br. 127. Klišanin je izvršio procjenu:

Kuća s dvorištem	1393,13
odbija se 4-na	<u>348,08</u>
netto	1045,05
procjena majstoru	<u>889,08</u>
	1045,05

Giovanuzzi kao nasljednici obitelji Vagis. Nezainteresirani, prepustili su je franjevcima, koji su je iznajmivali seljacima. Početkom 19. stoljeća držao ju je Mate Čače (Cace) iz Prvića i služila mu je za skladište, a s njim i braća Miškin (AKK, br. 94).

XIII.

Ispod te nalazila se 1742. godine kuća (br. 13) na dva kata šibenskog plemića Ante Šižgorića pok. Nikole, veleposjednika zemalja na Žirju.

Kuća je prvotno, koliko znamo, pripadala kapetanu Dioniziju da Saravalu. Njegovi nasljednici Ante Anzola, Doroteja, Nikola i Ivan prodali su je 1687. godine Blažu Francetezi za 387,4 lire.⁷⁷ Blaž nije dugo uživao kuću jer ju je već 1685. godine prodao *mistru* Tomi Lasaroviću reč. Signorici Botteru za 349,4 lira.⁷⁸ Toma je bio majstor i čini se da je imao dosta posla, a level je plaćao raznim gradnjama u samostanu. Zbog poslova Mijo Stojan bio mu je dužan 1696. godine oko 932 lire što je isplatio ustupanjem šest manjih površina na otoku.⁷⁹ Lasarović je napustio kuću i ona je prešla u vlasništvo Petra Pusića pok. Dominika. Godine 1734. kupio ju je Šižgorić za 1084 lire, a procijenio ju je majstor Ante Fallin reč Zamello.⁸⁰ U 19. stoljeću prihvatio ju je Petar Jerkov iz Žirja. To je zapravo bilo skladište na jedan kat s dvorištem (AKK, br. 93) i držao ga je Ante Makale iz Zlarina.

XIV.

Prema obali, naslonjena na prethodnu kuću, prema katastarskom crtežu iz 1742. godine, bila je zgrada na jedan kat, a služila je za carinarnicu. Kako nije bila potrebna nakon što su franjevci dobili privilegije na otoku, kuća je prešla u vlasništvo obitelji Tavelli.⁸¹

Početkom 19. stoljeća zidine su pripale Mati Čačiću (Caci) iz Prvić Luke, a poslije braći Miškin iz Žirja. Mate Miškin plaćao je level u nadnicama za zidarske

77 HR-FSSLŠ, Varii instr. 19. Blaž je kupio od obitelji Dorosci, Dionizijeva nasljednika.

78 Roko Lasanović bio je dužan 1729. godine za teratik i level: 21,16 lira: HR-FSSLŠ, Knj. liv. i ter. III.

79 HR-FSSLŠ, Varii instr. 33.

80 HR-DAŠI-263, F. Cortellini, br. 153. HR-FSSLŠ, Fond Žirje, br. 18. Ubilježena je procjena:

Kuća vrijedi	1551,12
odbija se 4-na	388,03
ostaje netto	1163,09
odbija se za level	<u>150,00</u>
ostaje	1013,09
nadodaje se polovica	
<u>procjena:</u>	25,00
za pet <i>bagiazzi</i> za Šižgorića	<u>10,00</u>
	1048,09

81 HR-FSSLŠ, Knj. ter. i liv. IV, 70.

radove na samostanu u Šibeniku. Godine 1842. franjevci su tužili braću da su dužni za skladišta u Muni, ali su se brzo nagodili.⁸² Miškini su prešli na ribarstvo i time stekli priličan imutak, a na tržište su između ostalog plasirali žirjansko vino.

XV.

Prema karti B, iza te kuće bio je prolaz, a do njega kuća br. 15 s dvorištem prema obali.

Zemljište i na njoj kuća pripadala je prvotno (1559.) šibenskom građaninu Jeronimu Đamtinoviću.⁸³ Kako su njegove nećakinje bile dužne dosta novaca Ivanu Ručiću, jedna od njih, Klara, prodala je 1623. godine kuću kanoniku Lazaru Slinešiću i Juri Caristi iz Mletaka. Kuća je ostala nedjeljiva. Caristo je još prije (1623.) dobio nešto zemalja iznad te kuće od udovice Justine Boghizzol, nasljednice Antonija Paola Turka iz Mletaka za novac što ih je dobila od Carista. Kuća je nasljedstvom prešla u vlasništvo Grgura i Frane Prottija. Hipotekom 1763. godine pripala je Ivanu Makali pok. Tome iz Zlarina, poznatom ribaru i koraljaru u šibenskom kraju. Ivan nije plaćao level i stoga je 1758. godine šibenski sud naredio sucima Zlarina da ga obavijesti kako je dužan samostanu 162 lire za level.⁸⁴ Privatnim ugovorom 1764. godine kuću su dobili Roko i Šimun Makale pok. Nikole. Stjepan Protti, nasljednik Lazara Slinešića, isplatio je 1771. godine Zlarinjanima 1800 lira i preuzeo trećinu kuće, dok je druga dva dijela držala obitelj Makale. Zbog toga je nastao spor i šibenski je sud stavio kuću na dražbu, ali je Protti uložio utok na Mletke zbog čega je kneževska kancelarija suspendirala dražbu.⁸⁵ Kuća je ostala u posjedu obitelji Protti. Međutim, dugovi za level su se gomilali tako da su 1755. godine iznosili za 34 godine 320 lira. Ipak, stranke su se 1775. godine nagodile.⁸⁶ Dug je do 1780. godine isplaćen. Obitelj Makale preuzela je te godine cijelu kuću. Polovicu je držao Ante tako da su on i njegovi sinovi plaćali redovno level. Jednu je kuću od Makale preuzeo inače siromašni Filip Mrvica (1829.) i u njoj držao posoljenu ribu.⁸⁷

XVI.

Kuća B, br. 16 bila je 1742. godine ruševina. Zidine su pripadale obitelji Zambon. Njih je nasljedstvom dobio majstor Eustahije Muscopulo. Kako on nije bio zainteresiran za Žirje, nije ni plaćao samostanu level tako da je 1729. godine dug iznosio

82 Na karti B u legendi pogreškom je ta kuća zamijenjena s onom pod br. 14, dok je na staroj mapi točno upisano. To zaključujemo prema ugovoru iz 1734. godine kojim je P. Pusić prodao A. Šizgoriću kuću kojoj je s južne strane zgrada carinarnice, a s brda Šime Giovanuzzija: HR-DAŠI-263, F. Cortellini, br. 153.

83 HR-FSSLŠ, Fond Žirje, br. 51.

84 *Isto*, br.34.

85 *Isto*, br. 37.

86 *Isto*, br. 40.

87 HR-FSSLŠ, Knj. liv. i ter. IV, 91.

195 lira, a od 1742. do 1768. godine povećao se na 320 lira.⁸⁸ Muscopulo se nije brinuo za zgradu tako da je 1760. godine ustanovljeno kako je u potpunosti propala i prešla u vlasništvo franjevac.⁸⁹

XVII.

Godine 1559. šibenski građanin Ante Soldin posjedovao je kuću B, br. 17.⁹⁰

Ona je kasnije prešla u vlasništvo Nikole Mišića Aqua, a zatim Jure Stojana pok. Mije. On ju je, da bi se oslobodio duga, prodao 1637. godine plemiću Lovri Tetti. U ime obitelji level je samostanu plaćao već spomenuti Ivan Đadrov koji je kasnije preuzeo kuću i obalu pred njom. U njoj je neko vrijeme stanovao Gašpar Kazotić (karta A, br. 18). Kuću i u blizini još jednu posjedovao je, prema AKK, br. 91 i 92, šibenski posjednik Frano Đadrov. Obje su bile označene kao ruševine.

XVIII.

Ante Soldin je 1559. godine posjedovao do te još jednu i to veću kuću (B, br. 18). Nju je kupio Mijo Stojan i stanovao u njoj. Dao ju je kao miraz svojoj kćeri Frani, udanoj za kapetana Petra Angiolija. Godine 1722. kupio ju je Ivan Krstitelj Banovac, a od 1768. godine pripadala je Jeronimu Zambelli.⁹¹ Dosta kasnije (1791.) preuzeo ju je Pavao Bioni i njegov nasljednik Petar Tavelli (1803.), dok je drugi nasljednik Ante Candido plaćao samostanu od 1804. do 1811. godine level. Kuću je kasnije preuzeo Ivan Milanov reč. Tomasov iz Žirja. Prema austrijskoj karti kuća je bila potpuno srušena (AKK, br. 90).

XIX.

Uz te dvije kuće nalazilo se skladište Šimuna Naje iz Zlarina (B, br. 19). Dobio ju je kao miraz žene iz roda Šižgorića. Na karti A, br. 20. piše da je vlasništvo Mije Šižgorića pok. Frane i da u njoj stanuje Luka Rokić. Šimun Naja bio je dužan za level i teratik 1729. godine 261,20 lira. On se obvezao da će ga do Božića isplatiti što nije uspio. Od 1743. do 1745. dao je na račun duga 203 lire. Iako je tu i tamo isplaćivao dug, ipak je 1761. godine bio dužan pozamašnu svotu od 331,13 lira.⁹² Duga se nisu mogli osloboditi ni njegovi nasljednici tako da je 1795. godine Jelena Naja morala dati samostanu cijelu najamninu od jedne *barake* (90 lira) iznajmljene Stjepanu Kursaru iz Prvić Luke. Od 1799. godine kuća je prešla ponovno u vlasniš-

88 HR-FSSLŠ, Knj. liv. i ter. III, 9.

89 *Isto*, br. 9.

90 HR-FSSLŠ, KM I, list.

91 O Banovcu i Zambelli: HR-FSSLŠ, Knj. liv. i ter., 14 i 107.

92 HR-FSSLŠ, Knj. liv. i ter. III, 4.

tvo Šižgorića. Tako je Frano plaćao livel do svoje smrti (1816.), a nakon njega sin mu Ivan, vlasnik *tratta*. Članovi te obitelji zapustili su svoja imanja na otoku i sve više se bavili unosnijim ribarstvom i trgovinom u Šibeniku.⁹³ U austrijskom katastru kao vlasnik skladišta na jedan kat s dvorištem upisan je trgovac Šimun Šižgorić iz Šibenuka (AKK, br. 89).

XX.

U kući B, br. 20 (prema karti A, br. 21) stanovala su braća Teodosi. Kasnije su je dobili franjevci. Ona im je služila za spremanje skupljenih plodina s otoka, stoga je u njoj stanovao pokojni fratar u vrijeme berbe ili skupljanja drugih, dužnih davanja. Kuća je bila na jedan kat i s dobrim skladištem u prizemlju. Uz nju je počinjao put za selo Žirje (AKK, br. 66).

XXI. – XXIII.

Prema glavnom pristaništu stvorio se prostor od kojega je išao put u selo, središte na kojem se ukrcavala roba i ljudi. U starini se, prema karti, isticala kuća A Mije Šižgorića pok. Frane.

Mijo je pripadao staroj velikaškoj obitelji grada Šibenika koja je među prvima od mletačkih vlasti dobila posjede na otoku Žirju, i to zbog vjerne službe Radić-Šižgorića kod zauzimanja Šibenika (1412.).⁹⁴ Obitelj je u Šibenik stigla iz Skradina. Pripadao joj je poznati humanist, pisac, pjesnik i šibenski biskup Juraj (1398. – 1454.), kao i Juraj Šimunov pravnik, kanonik i biskupski vikar (o. 1420. – 1509.). Njihovo sudjelovanje u životu Žirja možemo pratiti od 1543. godine kad se rodio Jeronim. On je imao mnogo djece: Dominika, Ivana, Ivanu, Franu, Jakova, Nikoletu i Elizabetu. Frano je imao sina Miju koji je poginuo u borbi protiv Turaka. On je vjerojatno bio polovicom 16. stoljeća vlasnik te kuće. U obiteljskom genealoškom stablu osim njega nema nijednoga drugog člana tog imena. Članovi te, inače brojne obitelji, osim državnih služba bavili su se zemljoradnjom, davali seljacima zemlju na obradu, držali mlin za ulje, prevozili od otoka na kopno, a neki su se poslije bavili ribarenjem i prodajom ribe. Kako su na otoku posjedovali dosta zemalja, bili su prisutni i u uvali Muni.

Sudeći prema crtežu na karti A, njihove su se kuće nalazile u središtu glavnog pristaništa. Malo-pomalo te „seoske“ obitelji odvojile su se od plemićkih, pa i građanskih u Šibeniku i živjele priprostim životom na otoku.

93 Soldo, *Agrarni odnosi*, 73-74; HR-FSSLŠ, Knj. liv i ter. IV, list.

94 Galvani, *Il re d' armi*, 189. i sl.; Stošić, *Sela*, 198; Juraj Šižgorić je kao dobar ratnik dobio 3. ožujka 1467. godine u zakup otok Žirje (*Libro rosso*, str. 370; Mad, 2, 151).

Prema obali dizala se kuća na jedan kat s istaknutim vratima koja su završavala na luk, sa stepenicama, dok su na katu bili prozori s balkonima, a na krovu *fenestroni*. U prizemlju se nalazila konoba s uskim prozorima. Iza kuće prostirao se prostran vrt sa stablima. Do nje bio je *luoco vacuo*, a zatim kula na dva kata s dvorištem ozidanim visokim zidom iza kuća. Iznad njega bilo je skladište zvano *Londra* (*Mag^a D^a Londra – magazzino detto Londra*) te vrt obitelji Mango. Iznad vrata bila je kapela Žalosne Gospe sa zvonikom na preslicu, a ispred groblje. Prema tradiciji podigao ju je biskup Juraj Šižgorić, a prema austrijskoj karti držali su je franjevci (AKK, br. 76).

Prva kuća u tom predjelu pripadala je obitelji Šižgorić.

Prema karti A (br. 22) bila je vlasništvo spomenutoga Mije. Njegovi sinovi Jeronim i Šimun bili su 1729. godine dužni za nivel i teratik samostanu 381,7 lira, a platili su 238 lira.⁹⁵ Kuća je 1742. godine bila podijeljena među sinovima pokojnog Mije: Jeronimom, Antom i Šimunom. Njihovi nasljednici su do 1850. godine plaćali nivel.⁹⁶

Prema austrijskoj katastarskoj mapi dva njezina dijela bila su vlasništvo svećenika Šimuna Šižgorića (AKK, br. 85-86), dok je treći držao Mate Kale iz Žirja (AKK, br. 86).

Do njih se dizala kula (*torre*). Godine 1742. na karti B piše da je kuća s kulom, dvorištem i skladištem *Londra* pripadala doktoru Dominisu, a prije pok. Ongaru Ručiću. Neko vrijeme držao ju je Šimun Dračević. Šimunovom kćeri Franceschinom oženio se 1683. godine Vinko de Dominis, doktor prava. Ona mu je, uz drugo, donijela i kuću u Muni.⁹⁷ Kako mu nije mnogo značila, pred kraj života (1722.) Vinko je prodao braći Jerkov *un fondo di torre* i za to su braća plaćala nivel samostanu 1847. godine iako se urušavala (AKK, br. 84).

Nedaleko od kule, prema karti B, br. 23, nalazila se kuća s vrtom Nikole Manga.

Kuća Mango bila je povezana uz kulu Dominisa i nivel se plaćao zajednički. Inače je pripala Ručiću, a zatim Clamisu. Nikola Mango umro je 50-ih godina 18. stoljeća bez ostavštine i kuća je pripala Juri Capuli (Kapuloviću). Za nju je Marija, žena Todora Kapulovića, plaćala nivel do 1788. godine. Kuća je s kulom pripala Ivanu Jerkovu (AKK, br. 83). S njim je živio nećak, zvan Benkić. On je 1847. godine prodao dio skladišta braći Miškin iz Žirja.⁹⁸

XXIV.

Uz obalu, do glavnog pristaništa, nalazila se kuća (B, br. 24) Ignacija Bigonea i braće Protti. Na karti A piše kako je bila vlasništvo Grgura Mijagostovića i Augustina

95 HR-FSSLŠ, Knj. liv. i ter. III.

96 Jeronim je svoj dio prodao 1785. godine Jeronimu Jerkovu: HR-DAŠI-263, J. Mistura, br. 185.

97 Galvani, *Il re d'armi*, 99.

98 HR-FSSLŠ, Knj. liv. i ter. IV, 148.

Prottija, a dobivena je zbog dugova Vinka Mijagostovića pok. Mate Malog. U njoj je stanovao Andrija Cortellini.⁹⁹ Kuća je 1742. godine bila jako oštećena i vlasnici su je nešto popravljali, stoga nisu htjeli plaćati nivel. Obe obitelji bile su 1741. godine dužne samostanu 720 lira tako da je slučaj završio na sudu.¹⁰⁰ Zbog tog duga Cortellini su izgubili zemlju Slišelj u šibenskom polju zvanom Kamenar. Ozlojeđeni, prekinuli su parničenje i predali samostanu ne samo kuću nego i „poboljšanja“ što su na njoj izvršili, ne želeći s fratrom imati *alcun beneficio ne maleficio*.¹⁰¹ Kuća je kao ruševina prešla poslije u vlasništvo obitelji Beban iz Zlarina a uz nju je bilo skladište (AKK, br. 81 i 82). Beban se 1845. godine suprotstavio plaćanju livela od 5 for. Sud je, međutim, naredio Jeronimu, Ivanu i Nikoli da ga moraju isplatiti. U toj kući imao je neko vrijeme dijela Nikola Makale.¹⁰²

XXV. – XXVI.

Na mjestu gdje su 1742. godine stajale dvije kuće (B, br. 25 i 26) prostirala su se 1556. godine tri zemljišta: Marka Juranovića, Marka Karnišića i Nikole Markovića.¹⁰³ Ona su početkom 17. stoljeća bila vlasništvo šibenske obitelji Mizerčić. U popisu inventara što ga je dao napraviti 1631. godine Josip Mizerčić upisane su dvije kuće u Muni. Uz Petra Mizerčića Kaloderu u spisima se javlja Margarita, udovica Frane Matoševića, sa sinom Trifunom, kao vlasnica četvrtog dijela posjeda. Vlasnici su 1624. godine prodali kuće, ali i neke zemlje za 55 dukata Vinki Mijagostoviću reč. Maliju.¹⁰⁴ Čini se da je njezinu polovicu dobio Mijagostović. Naime, Ivan Mijagostović pok. Grgura prodao je 1693. godine Šimunu Donzelliju za 1000 lira polovicu kuće, konobu i ognjište koje je od 1664. godine posjedovao Augustin Protti. Obitelj Protti dobila je taj dio od braće Donzelli (vjerojatno kuću br. 25).

Kako je u kupoprodajnom ugovoru Mijagostović naglasio, kuća je bila slobodna od svake *gravezze* i stoga Šimun nije ni plaćao samostanu nivel. Međutim, to nije bilo tako. Godine 1709. suci otoka Žirja obavijestili su udovicu Frane Mijagostovića, Petromandinu da nije platila nivel od 130 lira.¹⁰⁵ No ni ona, a ni njezini nasljednici nisu marili za obvezu tako da je 1729. godine dug iznosio 234 lire.¹⁰⁶ Godine 1742. ispravom iz 1624. godine dokazano je da je kuća opterećena plaćanjem livela komori, a kasnije samostanu. Dug je 1769. godine iznosio 234 lire, a isplatila ga

99 HR-FSSLŠ, Fond Žirje, br. 2; Knj. liv. i ter. III.

100 Iste godine (1729.) upisano je da su Protti i Bigoneo dužni za nivel 720 lira: HR-FSSLŠ. Knj. liv. i ter. III.

101 Soldo, *Agrarni odnosi*, 40: HR-FSSLŠ, Knj. liv. i ter. III.

102 HR-FSSLŠ, Fond Žirje, br. 55 (originalni spis).

103 HR-FSSLŠ, KM I, list.

104 HR-FSSLŠ, Varii instr., 18.

105 HR-FSSLŠ, Fond Žirje, br. 16.

106 HR-FSSLŠ, Knj. liv. i ter. III.

je Bratovština Gospe od Karmela koja je time dobila kuću. Promjenom državnih vlasti kuća je pripala C. k. Demaniju. U austrijskom katastru (AKK, br. 80) piše da je pripadala Mati Sandrku (prekriženo) i Paolu Grubišiću iz Prvića.

Drugi dio kuće (br. 26) pripadao je Uršuli Nalošić, Antinoj udovici. Ona je upala u siromaštvo, stoga je 1668. godine kuću dala u hipoteku Dominiku Šižgoriću za 200 lira. U ugovoru je naglašeno kako će joj Dominik vratiti kuću kad mu se vrati 200 dobivenih lira i nadoknade troškovi oko ugovora. Povratak novca morao je biti tri mjeseca prije početka lova srdela. Iz tog je spisa vidljivo da se Šižgorić bavio ribolovom. On se spominje i u ugovoru iz 1683. godine kojim se rješavala dražba kuće Mizerčić, i to kao gospodar cijele kuće.

Bratovština je kao nasljednik Mizerčića dobila te fondove, otkupivši hipoteke Šižgorića. Državni fisk je 1808. godine, za vrijeme Francuza, oduzeo bratovštini kuće i time su postale državno vlasništvo. Kuće je u Muni uzeo u najam šibenski trgovac Josip Saranelli koji je redovno plaćao nivel do 1862. godine. Kuće su, inače, u austrijskom katastru označene kao ruševine.

XXVII. – XXVIII.

Dvije kuće (B, br. 27 i 18), jedna manja, a druga veća, posjedovala je u 18. stoljeću šibenska plemićka obitelj Crivellari.

Narcis Crivellari kupio ih je 1606. godine za 415 lira od Donata Tranquilla (Tihica) čiji je otac Andrija dobio na dražbi 1594. godine za 500 dukata. Državna blagajna stavila je na dražbu tu kuću zbog velikog duga Lovre Kopešića koji joj je bio dužan 230,10 lira i za nemar ga kaznila s 23,5 lira.¹⁰⁷ Petar Kopešić prodao je dio kuće Ivanu Kraljiću i njegovu bratu uz nivel od 2 lire.¹⁰⁸ Pred kraj 17. stoljeća (1699.) livele je plaćao Vinko Kraljić 52 lire, a Marko Vidović 104 lira u ime plemića Jurja Soppe Pappalija, nasljednika Narcisa. Dvadesetih godina 18. stoljeća postali su gospodari tih kuća Juraj Bonačić i neki Cigani. Juraj, naime, bio je 1729. godine dužan za livele 48 lira od kojih je 1743. – 1745. godine isplatio 28 lira.¹⁰⁹ Obitelj Bonačić redovno je plaćala nivel do 1800. godine. Kuće su zanemarivane i stoga su propadale. Jednu od njih (br. 27) dobio je Saranelli, a druga se potpuno srušila (AKK, br. 77.-78.).

XXIX.

Nešto dalje, 1742. godine, nalazila se kuća šibenskih plemića Fondre (B, br. 29). Nju su kupili 1671. godine od glagoljaškoga franjevačkog samostana (trećoredci) u

107 HR-FSSLŠ, Parnice I. list. 6; Knj. i liv. i ter. III, Varii instr. 9 i 6.

108 HR-FSSLŠ, Varii instr.

109 HR-FSSLŠ, Knj. liv i ter., III.

Prvić Luci za 690,15 lira. Trećoredci su je dobili ostavštinom Marina Ljubojevića i dozvolom mletačkog senata prodali Anti Fondri.

U šibenskom samostanskom arhivu postoji spis po kojemu je Lovre Fondra 1697. godine platio pet srebrnih dukata za kuću. Lovre je 1696. godine postao šibenski plemić, mletački knez i advokat, povjesničar i govornik.¹¹⁰ On je bio dobročinitelj samostana sv. Lovre. Njegov otac Ante i majka Laura Martinis (od roda Pellegrini) pomogli su početke zidanja crkve, a Lovre je podigao barokni oltar od mramora sa slikom svog imenjaka, rad Antonija Bellucija.¹¹¹

Anzolo Fondra iznajmio je kuću u Muni 26. travnja 1757. godine Miji Lučevu iz Prvić Luke s okolnim zemljištem. Nju su iskorištavali i nasljednici Kraljića. Lučev je plaćao nivel od 30 lira. Mogao ju je, naglašava se u spisu, popraviti i to mu se računalo u najamninu.¹¹² Obitelj Fondra držala ju je i onda kad se sjedinila sa zadarskom obitelji Ferri.¹¹³ Postoji potvrda iz 1745. godine o isplati livela i teratika Anđela Fondre za sebe i za braću, a inače su redovno plaćali nivel. Kuća je potpuno zapuštena tako da nije ni bila evidentirana u austrijskoj katastarskoj karti.

XXX.

Na kraju uvale dizala se kuća (B, br. 30) koja je 1742. godine pripadala majstoru Nikoli Đadrovu. Dobio ju je preko žene koja je bila Kraljićeva kći (1701.). Tada se posljednji put piše da je Vinko Kraljić platio nivel za tu kuću.¹¹⁴

Godine 1616. godine Ivan Kraljić kupio je tu kuću za 55 talira od Kopešića. Ivan je kuću popravio, stoga je šibenska komora tražila povećanja livela. Došlo je do ponovnog procjenjivanja zgrade 1623. godine. Izvršili su je *protto eletto* Vice Prokić i Ivan Krstitelj Monticello.¹¹⁵

Vinko Kraljić, sin Franin, bio je kovač i svojim radom zadovoljavao je životne potrebe i redovno je plaćao nivel. Zna se da je 1699. godine dao 52 lire na račun duga.¹¹⁶

110 Stošić, *Galerija*, str. 29.

111 Soldo, „Samostan Sv. Lovre u Šibeniku”, 44, bilj. 181; Gamulin, *Stari majstori u Jugoslaviji, knj. 1*, Zagreb: Društvo historičara umjetnosti, 1961, str. 143.

112 HR-DAŠI-263, D. Semonić, br. 160.

113 Galvani, *Il re d' armi*, 124.

114 HR-FSSLŠ, knj. liv. i ter. III.

115 Procjena je ovako izgledala:

Zidine vrijede: 110 dukata t. j.:

682 lire

124 lire 4⁰ di pozzo

806 lire

Poboljšanje Kraljića 372 lire

1178 lira

116 HR-FSSLŠ, Knj. liv. i ter. I, 6 i sl.

Prema Karti A u kući majstora Kraljića stanovao je Andrija Stanešić. Kuća se sastojala od dviju kuća, jedne više s većim prozorom u sredini i druge s nizom prozorčića. Kuće su bile spojene lukom ispod kojega se stubama dizalo na kat. U prizemlju je svaka kuća imala male prozore i vrata – ulaze u podrum.

Kuće su s vremenom bile zapuštene i pretvorene u gomilu kamenja tako da su 1778. godine oslobođene od svakog opterećenja (*aggravio*).

Zaključak

Gospodarstvenim i društvenim promjenama tijekom 19. stoljeća izmijenio se odnos snaga na posjedima otoka Žirja. Pobjedama nad turskom silom i dobivanjem plodnog zaleđa šibenski plemići i građani sve su se manje zanimali za daleke zemlje s kojih su težaci nerado davali kolonatske prinose, stoga su ih prodavali seljacima ili ustupali u dugogodišnji najam. Slično se događalo i s kućama u uvali Muni. One su prelazile u vlasništvo onih kojima su bile nužne, ribarima iz Žirja ili sa šibenskog područja.

Prijelaze vlasništva nisu toliko uvjetovali odnosi gospodara zemalja i kuća prema franjevcima jer su im davali ono što su inače morali plaćati državnom fisku. Kad je Austrija u 19. stoljeću uvela porez, od polovice stoljeća nastali su sporovi, sudski procesi i nepokoravanja.¹¹⁷ Kako je to stvaralo bezizlazno stanje, dobivene su dozvole od Kongregacije kardinala u Rimu preko šibenskog biskupa i generala Franjevačkog reda za nagodbu. Do nje je došlo 1876. godine. Franjevci su se odrekli svih vlasničkih prava, davanja takse od zemalja u Polju, petina od zemalja izvan Polja i od livela na kuće u Muni uz odštetu od 4 000 for.

Time je prestalo plaćanje livela na kuće koje su uglavnom postale vlasništvo stanovnika otoka Žirja.

IZVORI I LITERATURA:

Arhivski izvori:

Arhiv franjevačkog samostana sv. Lovre u Šibeniku (Hrvatska)

HR-FSSLŠ:

Katastarske mape

117 Soldo, *Agrarni odnosi*, 106. i sl.

Knjiga livela i teratika

Spisi

Fond Žirje

Varii instrumenti

Parnice

Knjiga ekonomije

Državni arhiv u Šibeniku (Hrvatska)

HR-DAŠI-263 Bilježnici Šibenika (1414. – 1797.) [1804.]

Državni arhiv u Splitu (Hrvatska)

HR-DAST-152 Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju

Literatura:

Capitoli per li dazii dipendenti dalla Camera fiscal di Sebenico, approvati dall' eccellentissimo Senato col decreto 5. settenbre 1787. pubblicati dal magistrato eccellentissimo delli deputati ed aggiunti sopra la provision del dinaro. Venezia, 1787.

Difnik, Franjo. *Povijest Kandijskog rata u Dalmaciji.* Split: Književni krug, 1986.

Ferro, Marco. *Dizionario del diritto comune e Veneto*, vol. 2. Venecija: Presso Andrea Santini e figlio, 1847.

Frganović, Mladen. „Otok Žirje, Prilog poznavanju fiziografskih osobina”, *Geografski glasnik* 53/14-15 (1952), 89-99.

Galvani, Federico Antonio. *Il re d' armi di Sebenico, vol. 1.* Venezia: Prem. stab. P. Naratovich, 1884.

Gamulin, Grgo. *Stari majstori u Jugoslaviji, knj. 1,* Zagreb: Društvo historičara umjetnosti, 1961.

Kalođera, Ante. „Stanovništvo i gospodarstvo otoka Prvića”, *Geografski glasnik* 21 (1959.), 69-90.

Kolanović, Josip, i Josip Barbarić (ur.). *Šibenski diplomatarij.* Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1986.

Ljubić, Šime. „Listine VII”, *MSHSM JAZU* 12 (1882.), 164-169.

Ljubić, Šime. *Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske, knj. 1.* Rijeka, 1864.

Marčić, Lucijan. „Zadarska i šibenska ostrva.”, *Naselja i poreklo stanovništva* 26 (1930), 205-286.

Perić, Jelka. *Šibenik u kugi za Kandijskog rata 1649*. Zagreb: Tiskara Vidović i drug, 1928.

Podhraški Čizmek, Zrinka i Naida-Mihal Brandl, „Names and characteristics of 18th century Croatian ships in the Adriatic Sea from the Croatian Maritime Registera v. I”. *Kroatologija* 12/1 (2021), 91-145.

Rubić, Ivo. *Naši otoci na Jadranu*. Split: Odbor za proslavu desetgodišnjice mornarice, 1952.

Soldo, Josip Ante. „Samostan Sv. Lovre u Šibeniku”. *Kačić* 1 (1967), 5-94.

Soldo, Josip Ante. *Agrarni odnosi na otoku Žirju od XVII do XIX stoljeća (Građa za gospodarsku povijest Hrvatske, knj. 16)*. Zagreb: JAZU, 1973.

Soldo, Josip Ante. „Prilozi za upoznavanje razvoja Sinja pod Venecijom”, *Sinjska spomenica*, Sinj: Franjevački provincijalat, 1965.

Stošić, Krsto. *Sela šibenskog kotara*. Šibenik: vlastita naklada, 1941.

Stošić, Krsto. „Žirje“, *Žirajski libar* 1 (1994.): 20-26.

Stošić, Krsto. Galerija uglednih Šibenčana, Šibenik: vlastita naklada, 1936.

Šižgorić, Juraj. (1981.) *O smještaju Ilirije i o gradu Šibeniku*. Šibenik: Muzej grada Šibenika.

Ungarov, Bruno. „Prilog povijesnom proučavanju katastarskih radova u Dalmaciji”, *Geodetski list* (1950), 10-12.

Županović, Šime. *Ribarstvo Dalmacije u 18. stoljeću*. Split: Književni krug, 1993.

Županović, Šime. „O uzrocima fluktuacije u lovinama srdelje na istočnoj obali Jadrana”, *Anali Jadranskog instituta JAZU* 4 (1968).

Josip Ante Soldo: Ownership relations in Muna cove on the island of Žirje in the early modern period (by: Jadran Kale)

Summary

According to the cadastre from the archives of the Franciscan monastery of St. Lovre in Šibenik, the former feudal owner of the island of Žirje, the history of ownership relations in the harbour cove of Muna is analysed. Over the course of

several centuries, storage facilities for fishing tools, fish warehouses, houses of concessionaires, both by vacant and settled owners such as the Šižgorić family, and the sacral facility with a cemetery had changed many caretakers, holders, and owners. The study refreshes the previously published analysis of economic relations, dedicated primarily to the island field.

Josip Ante Soldo, OFM (1922–2005), submitted for publication an article about historical properties in the harbour of the island of Žirje after the publication of the collection of papers “Žirajski Libar”, in the layout at the time of the continuation of that edition as a serial publication. For inclusion into the Journal of Dalmatian Archives, it is given only with minor adjustments.

Keywords: Žirje, Muna, historical, cadastre